

ARTIKLER

97

**ALLMENNLÆRERUTDANNING
OG YRKE**

**EN ANALYSE AV TALL FRA
FOLKETELLING 1970**

Av Idar Møglestue

**GENERAL TEACHER TRAINING
AND OCCUPATION**

**AN ANALYSIS OF DATA FROM
POPULATION CENSUS 1970**

OSLO 1977

**ALLMENNLÆRERUTDANNING
OG YRKE**

**EN ANALYSE AV TALL FRA
FOLKETELLING 1970**

Av Idar Møglestue

**GENERAL TEACHER TRAINING
AND OCCUPATION**

**AN ANALYSIS OF DATA FROM
POPULATION CENSUS 1970**

OSLO 1977

ISBN 82-537-0743-6

FORORD

I artikkelen analyseres utdannings- og arbeidsforholdene til alle personer med allmennlærerutdanning. Analysen bygger på en særbehandling av materialet fra Folke- og bolig telling 1970. Hovedvekten i framstillingen er lagt på yrkesaktiviteten og videreutdanningen. Men det er også lagt vekt på å beskrive allmennlærernes antall og deres sammensetning etter kjønn, alder og ekteskapelig status; faktorer som er viktige i bedømmingen av lærerbehov og lærerdekning. Anslag for utviklingen fram til 1980 er også gitt med støtte i en ajourføring av tellingsmaterialet ved hjelp av løpende meldinger om dødsfall, flyttinger og fullførte utdanninger.

Undersøkelsen er gjennomført etter anmodning fra Kirke- og undervisningsdepartementet, som også har støttet prosjektet økonomisk ved tilskott til programmering og annet forberedende arbeid over kap. 383, Skoleforskning på departementets budsjett.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 1. juli 1977

Odd Aukrust

PREFACE

In this article the educational and working conditions of all persons graduated from teachers' training colleges are analyzed. The analysis is based on a special processing of the 1970 Population and Housing Census material. The main stress is laid on the occupational activity and the continuing education. But importance is also attached to the description of number, sex distribution, age and marital status of persons educated for teaching in elementary school; important factors in mapping the demand for and supply of teachers. Estimates for the development up to 1980 are given, based on survey material updated by current reports about deaths, immigrations and completed educations.

The survey is carried out at the request of the Ministry of Education, which also supported the project financially by grants to programming etc. over chap. 383, School research in the Budget of the Ministry.

Central Bureau of Statistics, Oslo, 1 July 1977

Odd Aukrust

INNHold

	Side
1. Innledning	7
2. Personer med allmennlærerutdanning	8
2.1. Tallet på lærerkandidater	8
2.2. Kjønn og alder	9
2.3. Ekteskapelig status	12
3. Videreutdanning	14
3.1. Om lærerutdanningen	14
3.2. Kjønn, alder og utdanning	16
3.3. Ekteskapelig status og utdanning	20
4. Yrkesaktivitet	23
4.1. Yrke	23
4.2. Arbeidstid	26
4.3. Skoleslag	27
4.4. Forskjellen i yrkesaktiviteten til kvinner og menn	28
4.5. Alder og yrke	32
4.6. Ekteskapelig status og yrke	36
4.7. Lærerkandidater uten yrke	38
5. Videreutdanning og yrke	40
6. Bosted	45
6.1. Spredningen av lærerkandidatene på landsdeler og fylker	45
6.2. Bosted og videreutdanning	47
6.3. Bosted og yrkesaktivitet	49
7. Om utviklingen fram til 1980	53
7.1. Fortsatt vekst i tallet på allmennlærere	53
7.2. Økende overvekt av kvinner	55
7.3. Gjennomsnittsalderen på vei oppover igjen	56
7.4. Færre ugifte lærerkandidater	57
7.5. Utdanningsbakgrunn	58
7.6. Mot læreroverskudd?	60
Sammendrag på engelsk	63
Utkommet i serien ART	66

Standardtegn i tabeller

- .. Oppgave mangler
- Null
- * Foreløpig tall

CONTENTS

	Page
1. Introduction	7
2. Persons graduated from ordinary teachers' training colleges ...	8
2.1. Number of teacher graduates	8
2.2. Sex and age	9
2.3. Marital status	12
3. Continuing education	14
3.1. Teacher training programmes	14
3.2. Sex, age and education	16
3.3. Marital status and education	20
4. Occupational activity	23
4.1. Occupation	23
4.2. Working hours	26
4.3. Type of school	27
4.4. Difference in activity between women and men	28
4.5. Age and occupation	32
4.6. Marital status and occupation	36
4.7. Teacher graduates without occupation	38
5. Continuing education and occupation	40
6. Place of residence	45
6.1. Distribution of teacher graduates in regions and counties	45
6.2. Place of residence and continuing education	47
6.3. Place of residence and activity	49
7. Development up to 1980	53
7.1. Continuing growth in the number of teacher graduates ...	53
7.2. Increasing female predominance	55
7.3. Higher average age	56
7.4. Decrease in the number of unmarried teacher graduates ..	57
7.5. Educational background	58
7.6. Towards teacher surplus?	60
Summary in English	63
Issued in the series Artikler fra Statistisk Sentralbyrå (ART) ...	66

Explanation of Symbols in Tables

- .. Data not available
- Nil
- * Preliminary figure

1. INNLEDNING

Artikler fra Statistisk Sentralbyrå nr. 79¹⁾ gir en oversikt over befolkningens utdanning med utgangspunkt i tall fra folketellingen i 1970. Her skal vi på nytt ta for oss utdanningsdata m.v. fra folketellingen, men nå bare tall for personer med allmennlærerutdanning (lærerprøve).

Initiativet til en særbehandling av en enkelt utdanningsgruppe i folketellingen ble tatt av en prosjektgruppe med representanter for Lærerutdanningsrådet, Norsk Lærergag og Statistisk Sentralbyrå. Gruppen hadde i oppdrag å vurdere prosjekter som kunne bedre datagrunnlaget for beslutninger om utdanning og sysselsetting av lærere. Den fant at materialet fra folketellingen kunne gi innsikt i deler av dette problemkompleks som det ikke ville være mulig å få fra andre kilder. Særlig vekt ble tillagt det forhold at folketellingsmaterialet inneholder opplysninger om utdanning, yrke og bosted til alle med lærerprøve som var bosatt her i landet på tellingstidspunktet (1. november 1970). Gruppen foreslo en utarbeidd rekke tabeller for disse personer, et forslag som seinere er fulgt opp av Statistisk Sentralbyrå.

I analysen av resultatene tar vi først for oss lærerkandidatenes antall og deres kjønn, alder og ekteskapelige status. Dernest behandles utdanningen til lærerkandidatene, deres yrkesaktivitet og fordeling på landsdeler. Til slutt drøftes den aktuelle utvikling i tallet på lærerkandidater. Alle tall gjelder personer i alderen 21-69 år, dersom annet ikke er uttrykkelig nevnt.

For et enkelt kull av lærerkandidatene, de uteksaminerte fra allmennlærerskolene i 1965, ble det i november 1973 foretatt en egen undersøkelse av utdannings- og arbeidsforholdene i en åtteårsperiode etter avlagt lærerprøve. Undersøkelsen var lagt opp som en postenquete, og den ble foretatt av den tidligere nevnte prosjektgruppen. En analyse av resultatene er publisert i Artikler fra Statistisk Sentralbyrå nr. 85²⁾.

Resultatene av undersøkelsen for 1965-kullet vil på enkelte punkter supplere analysen av folketellingsmaterialet. Opplysningene om lærerkandidatenes familiebakgrunn er for eksempel fullstendigere i postenqueten enn i tellingsundersøkelsen. Det samme gjelder opplysningene

1) Møglestue, Idar: *Befolkningens utdanningsbakgrunn. En analyse av tall fra Folketelling 1970.* Artikler fra Statistisk Sentralbyrå nr. 79, Oslo 1975.

2) Møglestue, Idar og Jeber, Arild: *Utdanning og yrke til lærerkandidatene fra 1965.* Artikler fra Statistisk Sentralbyrå nr. 85, Oslo 1976.

om variasjonen i yrkesaktiviteten over tid. For 1965-kullet ble arbeidsforholdene observert i en åtteårsperiode, mens folketellingen bare gir opplysninger om yrkesaktiviteten i 12-månedersperioden før tellingstidspunktet.

For å lette sammenlikningen mellom de to undersøkelser er oppleggene samordnet så mye som mulig. De beregnede yrkesfrekvenser er likevel ikke helt sammenliknbare. I tellingsundersøkelsen er alle med inntektsgivende arbeid hele eller deler av 12-månedersperioden før tellingen regnet som yrkesaktive, mens tilsvarende tall i postenqueten er regnet ut etter yrkesaktiviteten pr. bestemte tidspunkter. Det gjør at yrkesfrekvensene i tellingsundersøkelsen under ellers like forhold vil ligge noe i overkant av dem som postenqueten viser. En direkte sammenlikning av resultatene av de to undersøkelsene vanskeliggjøres også fordi opplysninger om eksamensår mangler i folketellingen. Resultatene av postenqueten kan best sammenliknes med de for aldersgruppene 25 - 29 og 30 - 34 år i tellingsundersøkelsen, da den alt overveiende del av lærerkandidatene fra 1965 tilhørte disse aldersklasser i 1970.

2. PERSONER MED ALLMENNLERERUTDANNING

2.1. Tallet på lærerkandidater

Pr. 1. november 1970 var det her i landet 37 490 personer under 70 år som hadde allmennlærerutdanning (lærerprøve). Det var 1,7 prosent av alle innbyggere i alderen 21-69 år, og vel femteparten av innbyggerne i denne alder med utdanning på universitets- og høgskolenivå. I forhold til tallet på barn i grunnskolealder (7-15 år) tilsvarte tallet på personer med lærerprøve én lærerkandidat for 15 barn.

Tabell 1. Bestand, tilgang og avgang på lærerkandidater under 70 år.
1951-1970 *Movement of teacher graduate population under 70 years. 1951-1970*

	1951- 1955	1956- 1960	1961- 1965	1966- 1970
Kandidater ved begynnelsen av perioden <i>Graduates at the beginning of the period</i>	16 550	18 717	22 074	28 004
Uteksaminerte i perioden <i>Graduated during the period</i>	3 626	5 394	8 381	12 269
Avgang p.g.a. alder, død og utvandring <i>Decrease due to age, death and emigration</i>	1 459	2 037	2 451	2 783
Kandidater ved slutten av perioden <i>Graduates at the end of the period</i>	18 717 ¹⁾	22 074 ¹⁾	28 004 ¹⁾	37 490

1) Tall fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd.

1) *Figures from the Norwegian Research Council for Science and the Humanities.*

Tallet på personer med allmennlærerutdanning (lærer kandidater) økte til mer enn det dobbelte i tjueårsperioden fra 1950 til 1970. Veksten var særlig sterk i siste del av perioden. I løpet av 1960-årene gikk således tallet på lærer kandidater opp med 70 prosent, mens økningen utgjorde 33 prosent i 1950-årene¹⁾.

Økningen i tallet på utdannede allmennlærere holdt i begynnelsen av 1950-årene på langt nær trinn med den sterke veksten vi da hadde i tallet på barn i skolealder. Etter 1955 har imidlertid lærertallet økt også i forhold til tallet på barn i skolepliktig alder, slik det framgår av følgende tall for antall barn pr. lærer kandidat:

	<u>7 - 13 år</u>	<u>7 - 15 år</u>
1950	19,2	24,0
1955	22,3	27,0
1960	19,5	25,3
1965	15,3	19,6
1970	11,5	14,8

Veksten i massen av lærer kandidater fortsetter i 1970-årene, men stigningstakten er nå redusert. Det kommer vi nærmere tilbake til i sluttkapitlet, hvor vi vil forsøke å ajourføre noen av resultatene av undersøkelsen ved hjelp av tall fra blant annet den årlige utdanningsstatistikken.

2.2. Kjønn og alder

I 1955 var det omtrent like mange menn som kvinner blant lærer kandidatene. Siden har denne utdanningsgruppen fått et stadig sterkere innslag av kvinner. Høsten 1970 var det således 25 prosent flere kvinner enn menn blant lærer kandidatene.

Også alderssammensetningen til lærer kandidatene var en helt annen i 1970 enn 15 år tidligere. Mens det i 1955 var forholdsvis mange lærer kandidater i høyere aldersgrupper, tilhørte hovedtyngden de lavere aldersgrupper i 1970. Folketellingen viser således at mindre enn en femtepart av lærer kandidatene i 1970 var 50 år og over, mens tall fra Norges

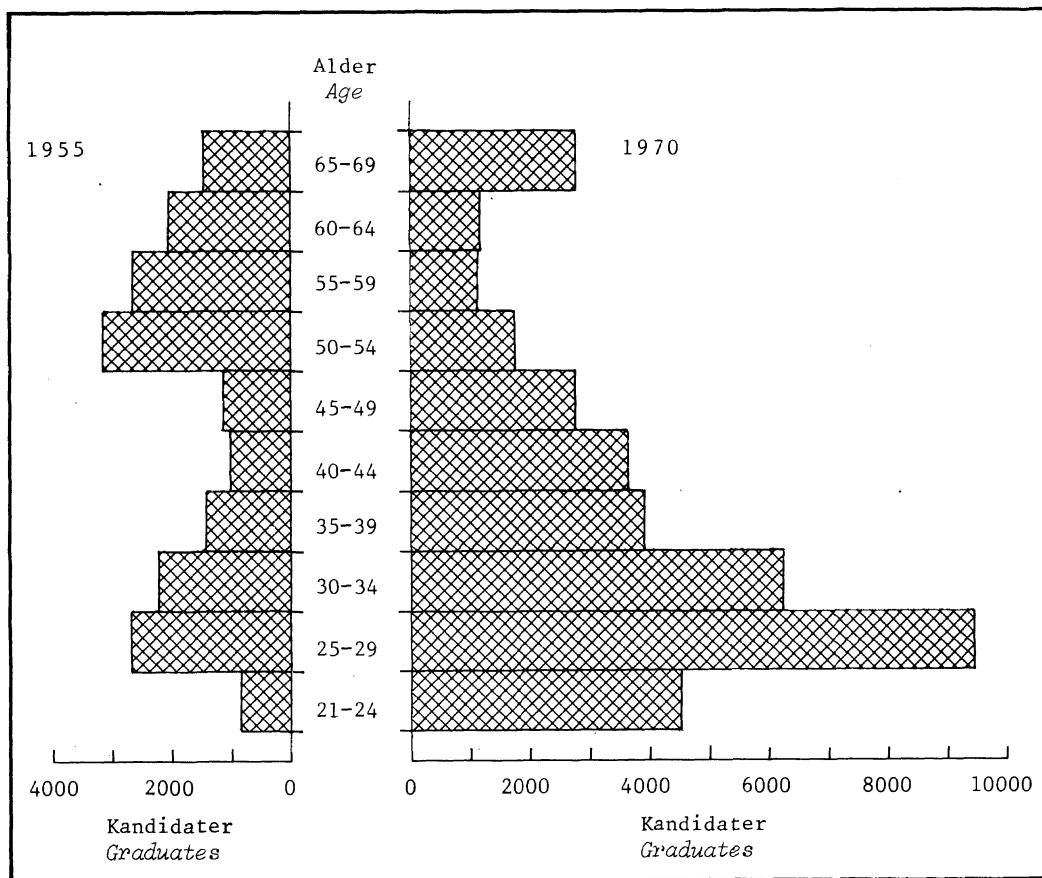
1) Hove, Ragnvald: *Kandidater med lærerprøve og noen regneeksempler for perioden 1970-1975*. Utredninger om forskning og høyere utdanning. Melding nr. 3, 1968, Norges almenvitenskapelige forskningsråd, Oslo 1968.

Tabell 2. Lærer kandidatene, etter kjønn *Teacher graduates, by sex*

År Year	Kandidater Graduates			Prosent Percentages			Kandidater i pst. av innb. 21-69 år <i>Graduates as percentage of inhabitants 21-69 years old</i>	
	I alt Total	Kvin- ner Females	Menn Males	I alt Total	Kvin- ner Females	Menn Males	Kvin- ner Females	Menn Males
1955 ¹⁾ ...	18 717	9 429	9 288	100	50	50	0,9	0,9
1960 ¹⁾ ...	22 074	11 413	10 661	100	52	48	1,1	1,0
1965 ¹⁾ ...	28 004	15 022	12 982	100	54	46	1,4	1,2
1970	37 490	20 794	16 696	100	55	45	1,8	1,5

1) Se note til tabell 1.

1) See note to table 1.

Figur 1. Tallet på lærer kandidater i ulike alder. 1955 og 1970 *Teacher graduates by age*

almenvitenskapelige forskningsråd forteller at denne aldersgruppen i 1955 omfattet så mye som halvparten av lærerkandidatene. Gjennomsnittsalderen til lærerkandidatene under 70 år var 45,8 år i 1955, mot 37,4 år i 1970.

Endringene i lærerkandidatenes alderssammensetning gjenspeiler de kraftige svingninger i tallet på uteksaminerte fra våre allmennlærerskoler. Fra et nivå på ca. 1 000 lærerkandidater i 1925, sank tallet på uteksaminerte til et lavmål i 1930-årene. I perioden 1930-1933 og i 1937 ble det ikke ferdigutdannet noen allmennlærere. Blant annet på grunn av de ekstraordinære forhold som krigen skapte, var tallet på uteksaminerte fra lærerskolene lavt også i 1940-årene. Nivået fra 1925 ble nådd først i siste halvpart av 1950-årene, hvoretter kandidattallet fortsatte å stige til et nytt toppnivå var nådd i 1967 med i alt 2 580 lærerkandidater. I de nærmest etterfølgende år gikk tallet på uteksaminerte fra allmennlærerskolene på nytt noe ned.

Bølgebevegelsen i utdanningsaktiviteten ved lærerskolene har blant annet etterlatt seg 13 svært lærerfattige alderskull, nemlig de kull som ble født i årene 1906-1918. Disse var i 1955 nådd en alder av 37-49 år og i 1970 en alder av 52-64 år. Det forklarer hvorfor det i 1950- og 1960-årene var forholdsvis svært få lærerkandidater først i de midlere og seinere i de høyere aldersgrupper. Den lave gjennomsnittsalderen til lærerkandidatene i 1970 var selvsagt også påvirket av den sterke opptrapping i tallet på lærerskolestudenter i 1960-årene.

Tabell 3. Lærerkandidatene, etter kjønn og alder. 1970 *Teacher graduates, by sex and age*

Alder pr. 31/12-1970 <i>Age 31 December 1970</i>	Kandidater <i>Graduates</i>			Prosent <i>Percentages</i>		
	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>
21-24 år <i>years</i>	4 547	3 220	1 327	12,1	15,4	7,9
25-29 " "	9 472	5 677	3 795	25,3	27,3	22,7
30-34 " "	6 276	3 419	2 857	16,7	16,4	17,2
35-39 " "	3 917	2 077	1 840	10,4	10,0	11,0
40-44 " "	3 646	1 828	1 818	9,7	8,9	10,9
45-49 " "	2 789	1 331	1 458	7,4	6,4	8,7
50-54 " "	1 752	846	906	4,8	4,0	5,5
55-59 " "	1 130	488	642	3,0	2,4	3,8
60-64 " "	1 175	524	651	3,2	2,5	3,9
65-69 " "	2 786	1 384	1 402	7,4	6,7	8,4
I alt <i>Total</i>	37 490	20 794	16 696	100,0	100,0	100,0

Alderssammensetningen til kvinner med allmennlærerutdanning var i hovedtrekkene lik den til menn. Opphopningen av lærerkandidater i de lavere aldersgrupper var imidlertid i 1970 større for kvinner enn for menn. Grunnen til det er at det i alle år etter 1955 har vært en klar overvekt av kvinner blant de uteksaminerte fra allmennlærerskolene, mens det i tidligere år først var et flertall av menn og seinere omtrent like mange menn som kvinner blant de nye lærerkandidatene.

Gjennomsnittsalderen til alle lærerkandidater som i 1970 var under 70 år, var 36,0 år for kvinner og 39,2 år for menn. Tilsvarende tall for 1955 var 45,4 år for kvinner og 46,1 år for menn.

2.3. Ekteskapelig status

Tre fjerdeparter av personene med allmennlærerutdanning var gifte og vel en femtepart ugifte høsten 1970. Bare 1 prosent var separerte eller skilte og 2 prosent enker eller enkemenn.

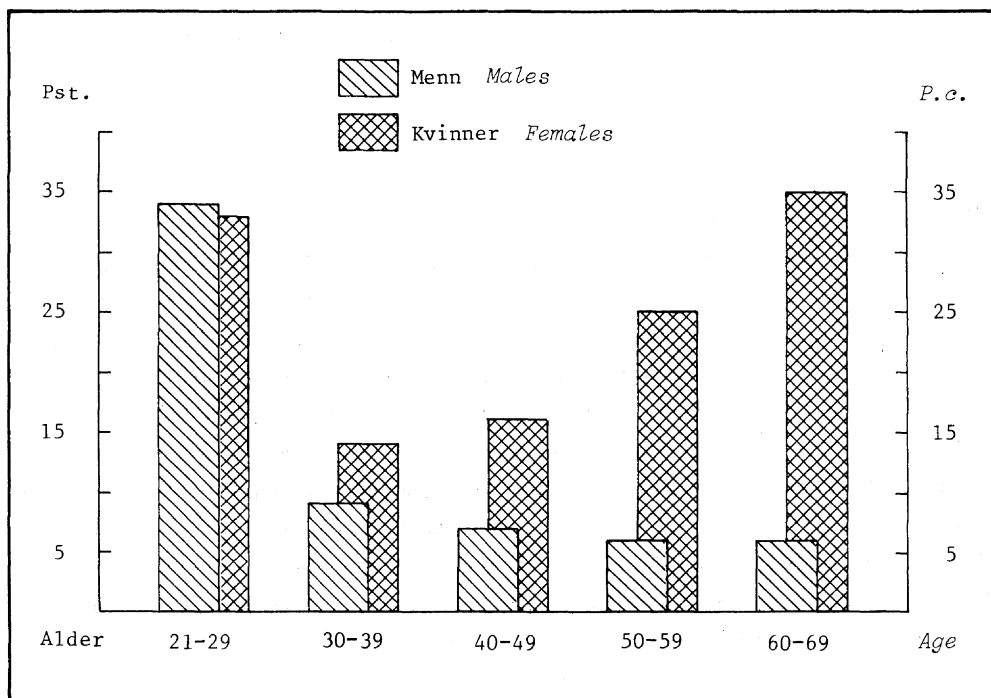
Tabell 4. Lærerkandidatene, etter kjønn og ekteskapelig status. 1970
Teacher graduates, by sex and marital status

Ekteskapelig status <i>Marital status</i>	Kandidater <i>Graduates</i>			Prosent <i>Percentages</i>		
	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>
Ugifte <i>Unmarried</i>	7 839	5 248	2 591	21	25	15
Gifte <i>Married</i>	28 501	14 678	13 823	76	71	83
Enker og enkemenn <i>Widows and widowers</i>	657	517	140	2	2	1
Separerte og skilte <i>Separated and divorced</i> ..	493	351	142	1	2	1
I alt <i>Total</i>	37 490	20 794	16 696	100	100	100

Blant de kvinnelige lærerkandidatene var det forholdsvis langt flere ugifte enn blant de mannlige. Det var også noen flere kvinner enn menn med enke/enkemann og separert/skilt som ekteskapelig status.

Det at kvinner med lærerutdanning var ugifte i større utstrekning enn menn, kan skyldes at kvinnelige lærerkandidater gjennomgående var noe yngre enn mannlige. Tall for ulike aldersgrupper understøtter imidlertid ikke denne forklaring. De viser at det i alle aldersgrupper, bortsett fra aldersgruppen 21-29 år, var forholdsvis flere ugifte blant kvinner enn blant menn. Når det i den yngste aldersgruppen var like stor prosentandel ugifte mannlige som kvinnelige lærerkandidater, er det et resultat av at menn vanligvis har en høyere giftermålsalder enn kvinner. Alderstrinnet 21-29 år representerer derfor oftere for menn enn for kvinner en før-ekteskapelig periode.

Figur 2. Prosentandelen ugifte blant mannlige og kvinnelige lærerkandidater i ulike aldersgrupper. 1970 *Percentages of unmarried male and female teacher graduates in different age groups. 1970*

Andelen av ugifte kvinnelige lærerkandidater viser i aldersgruppene over 30 år en kraftig økning med stigende alder. Det kan bare bety at det i løpet av de siste 40-50 årene har foregått en mentalitetsendring når det gjelder kvinnelige lærerkandidaters innstilling til ekteskapet. Den tid da "frøken" var en dekkende tiltaleform for kvinnelige lærerkandidater synes forlengst å høre fortiden til.

I befolkningen som helhet var også tallet på ugifte kvinner høyere i de eldre enn i de yngre aldersklasser. Forskjellene var imidlertid ikke på langt nær så utpregede som for lærerkandidatene. Andelene av ugifte kvinner i befolkningen var i 1970 dessuten bare om lag halvdelen så høye som for lærerkandidatene. Dette var imidlertid ikke et særtrekk bare for lærere. Andre kvinner med utdanning på universitets- og høgskolenivå var således fordelt på grupper for ekteskapelig status på omtrent samme måte som kvinner med lærerutdanning.

Også de mannlige lærerkandidater var fordelt på ekteskapelig status omtrent på samme måte som alle menn med universitets- eller høyskoleutdanning. Men her var forholdet omvendt av det for kvinner, i begge grupper var det forholdsvis flere gifte og færre ugifte enn i den voksne mannlige befolkning.

3. VIDEREUTDANNING

3.1. Om lærerutdanningen

Personene som vår oversikt omfatter, har skaffet seg sin lærerutdanning innenfor et tidsrom på nesten 50 år. De eldste av lærerkandidatene tok lærerprøven alt i begynnelsen av 1920-årene. Siden da er det klart at mange forhold som har med lærerutdanning å gjøre, har endret seg vesentlig.

Etter lov om Lærerskoler og Prøver for Lærere og Lærerinder i Folkeskolen fra 1902 var klasselærerutdanningen tre-årig. Den bygde i prinsippet på sju-årig folkeskole som forutdanning. Konkurransen om elevplassene medførte imidlertid at storparten hadde gjennomgått i det minste framholdsskole eller folkehøgskole før de kom inn på lærerskolen¹⁾.

Personer med examen artium kunne opptas som elever i tredje klasse, eller de kunne ta lærerprøven som privatister, noe mange gjorde da det ofte var tilstrekkelig å avlegge en tilleggsprøve i noen få fag. Lærerskoleloven av 1902 gjaldt fram til 1929, da lærerskolene fikk en ny lov som alt året etter ble avløst av lærerskoleloven fra 1930. Denne loven gjorde lærerskolen fire-årig, bygget på framholdsskole- eller folkehøgskoleutdanning, samtidig som den innførte en to-årig linje for studenter. Dermed hadde allmennlærerutdanningen fått et mønster som den i hovedsak skulle komme til å beholde helt fram til dagens tre-årige pedagogiske høyskoler.

Det betyr imidlertid ikke at opplegget av og innholdet til allmennlærerutdanningen var uendret gjennom mesteparten av lærerkandidatenes utdanningsperiode. Utviklingen i grunnskolen har vært fulgt opp gjennom reformer i lærerskolen. Innføringen av engelsk som fag i folkeskolen medførte for eksempel at det ble opprettet engelsklinje i lærerskolen gjennom en lovendring i 1938. Overgangen til obligatorisk 9-årig skole gjorde at reformarbeidet innenfor lærerutdanningen var særlig omfattende

1) Kirke- og undervisningsdepartementet: *Innstilling om lov om lærerutdanning fra Lærerutdanningsrådet 19. desember 1968.*

fra slutten av 1950-årene. Det ble satt i gang forsøk med blant annet tre-årig allmennlærerutdanning med innebygd faglig fordypning og spesialisering og forsøk med ett-årige videreutdanningskurs bygd på ordinær lærerutdanning.

Videreutdanning for allmennlærere er imidlertid ikke et spørsmål av ny dato. Lærerutdanningskomiteen av 1913 la fram et forslag om en tre-årig lærerskole ved universitetet for lærerkandidater med eller uten artium. Forslaget om Universitetets lærerskole ble riktignok ikke satt ut i livet. For å møte behovet for lærere i middelskolen fikk vi i 1920 isteden en ordning med embetseksamen av lavere grad, det vil si utdanning av cand. mag.-adjunker. I 1940 gikk universitetet med på å godkjenne en god lærerprøve som bifag i en historisk-filosofisk eller matematisk-naturvitenskapelig embetseksamen. Denne ordningen, som varte fram til 1963-64, var ett skritt i retning av å bygge videregående lærerutdanning på den grunnleggende allmennlærerutdanningen. Et skritt i samme retning var tatt i 1922, da Lærerhøgskolen i Trondheim kom i gang.

Behovet for spesialutdanning utover det lærerskolen fikk plass til, har ellers gjennom hele perioden vært søkt imøtekommet ved tilleggskurs ved faglærerskoler m.v. Denne utdanning har særlig gitt tilleggskompetanse for undervisning av barn med ikke former for lærevansker og for undervisning i formingsfag, kroppsøving og heimkunnskap.

En nærmere samordning av lærerutdanningen ble nådd gjennom loven fra 1961 om utdanningskravene for lærere i skolen. Den bestemte at adjunkt- og lektorkompetanse kunne oppnås også på annet grunnlag enn embetseksamener. To ett-årige videreutdanninger ved allmennlærerskole, faglærerskole, universitetet eller lærerhøgskole, i tillegg til ordinær allmennlærerutdanning, kunne for eksempel gi adjunktkompetanse på lik linje med encand.mag.-eksamen. Gjennom utvidelse av ett av tilleggsfagene til hovedfagsnivå kunne kandidaten få lektorkompetanse. Sammen med regler som sikret lærere lønnsopprykk også etter fullført ett-årig kompetansegivende videreutdanning, tiltak for å stimulere forsøksvirksomheten i skolen og de sterkt utvidede undervisningsoppgaver som følge av innføringen av 9-årig skole, la disse bestemmelser grunnlaget for en sterk opptrapping i 1960-årene av både tilbudene om og søkningen til videreutdanninger for allmennlærere.

3.2. Kjønn, alder og utdanning

Vel en tredjedel av alle lærerkandidater hadde høsten 1970 utdanning utover ordinær allmennlærerutdanning. Over halvparten av disse hadde en ett-årig videreutdanning, to femteparter hadde adjunktutdanning, mens en tjuendepart av lærerkandidatene med videreutdanning var lektorutdannet.

Tabell 5. Lærerkandidatene, etter kjønn og høyeste fullførte utdanning.
1970 *Teacher graduates, by sex and highest education completed*

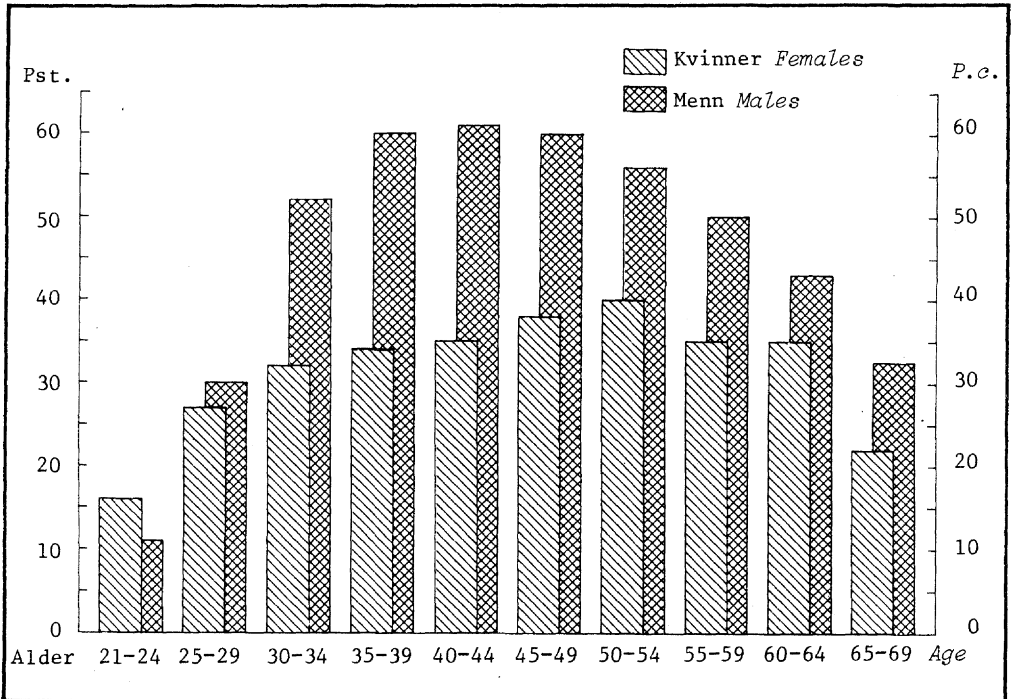
Fullført utdanning pr. 1/11-1970 <i>Education completed 1 November 1970</i>	Kandidater <i>Graduates</i>			Prosent <i>Percentages</i>		
	I alt <i>Total</i>	Kvin- ner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	I alt <i>Total</i>	Kvin- ner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>
Allmennlærerutdanning uten videreutdanning <i>Without continuing teacher education</i>	24 115	14 862	9 253	64,3	71,5	55,4
Allmennlærerutdanning med 1-årig videreutdanning <i>One- year continuing teacher education</i>	7 371	3 709	3 662	19,6	17,8	21,9
Adjunktutdanning <i>Two-year continuing teacher education</i>	5 195	2 042	3 153	13,9	9,8	18,9
Allmennlærerutdanning med to års videreutdanning <i>No university degree</i>	4 076	1 226	2 850	10,9	5,9	17,1
Cand.mag.-utdanning <i>Lower university degree</i>	1 119	816	303	3,0	3,9	1,8
Annen utdanning på universi- tets- og høgsolenivå II <i>Other education at the third level, first stage</i>	62	22	40	0,2	0,1	0,3
Lektorutdanning <i>Continuing teacher education including a major university course</i> ...	633	129	504	1,7	0,7	3,0
Allmennlærerutdanning med videreutdanning på hoved- fagsnivå <i>No higher univer- sity degree</i>	223	53	170	0,6	0,3	1,0
Cand.philol.-, cand.real.- cand.paed.-eller mag.art.- utdanning <i>Higher univer- sity degree</i>	410	76	334	1,1	0,4	2,0
Annen utdanning på universi- tets- og høgsolenivå III <i>Other education at the third level, second stage I</i>	102	29	73	0,3	0,1	0,4
Utdanning på forskernivå <i>Edu- cation at the third level, second stage II</i>	12	1	11	0,0	0,0	0,1
I alt <i>Total</i>	37 490	20 794	16 696	100,0	100,0	100,0

Tallene viser at videreutdanning var langt vanligere blant mannlige enn blant kvinnelige lærerkandidater. Av mennene hadde således 45 prosent og av kvinnene 29 prosent utdanning utover lærerprøven. Videreutdanningen til de mannlige lærerkandidatene var dessuten mer omfattende enn den til de kvinnelige kandidatene. Mens andelen av kandidatene med ett-årig videreutdanning var omtrent den samme for de to kjønn, hadde menn adjunktutdanning dobbelt så hyppig og lektorutdanning om lag fire ganger så hyppig som kvinner.

Varigheten av videreutdanningen er i gjennomsnitt beregnet til 0,41 år for alle kvinnelige lærerkandidater og til 0,74 år for alle mannlige lærerkandidater.

Forskjellen i videreutdanningen til kvinner og menn var betydelig større for lærerkandidater i alderen 30-49 år enn for yngre og eldre kandidater. Blant de yngste lærerkandidatene hadde kvinnene tilmed videreutdanning noe hyppigere enn mennene. Det betyr neppe at utdanningsforskjellen

Figur 3. Prosentandelen med videreutdanning blant kvinnelige og mannlige lærerkandidater i ulike alder. 1970 *Percentages of female and male teacher graduates with continuing education by age*

mellom kjønnene er utvasket i de yngste generasjoner av utdannede allmennlærere. Forklaringen er heller at mannlige lærerkandidater i denne alder har hatt vesentlig mindre tid på seg til å fullføre videreutdanninger enn kvinnelige lærerkandidater, dels fordi de var gjennomgående eldre enn kvinner da de avla lærerprøven og dels fordi de ofte avtjente sin verneplikt etter avlagt lærerprøve.

I alt 29 prosent av de mannlige lærerkandidatene i alderen 21-24 år og 11 prosent av dem i alderen 25-29 år hadde utført vernepliktstjeneste i 12-månedersperioden forut for folketellingstidspunktet i 1970. Det at menn vanligvis er eldre enn kvinner når de tar lærerprøven, framgår av utdanningsstatistikk og flere spesialundersøkelser. Undersøkelsen for lærerkandidatene fra 1965 (ART nr. 85, s. 11) viste for eksempel en forskjell i gjennomsnittsalder på 1½ år. Disse resultater bekrefter at menn av de to nevnte grunner har hatt kortere tid til mulig videreutdanning enn kvinner. Tar vi hensyn til dette må videreutdanningsandelene for mannlige lærerkandidater i 21-24 og 25-29-års alder korrigeres til henholdsvis 20 og 40 prosent, altså får vi også her videreutdanningsandeler som ligger klart over de til kvinner.

Også på annen måte viser det seg at videreutdanning ofte tas lang tid etter avlagt lærerprøve. Når andelen av både mannlige og kvinnelige lærerkandidater med videreutdanning viser en markert stigning fram til 45-års alderen for menn og helt fram til 55-års alderen for kvinner, kan ikke det bety annet enn at lærerkandidater skaffer seg videreutdanning forholdsvis langt opp i aldersklassene. Det bekreftes også av tall som viser at så mye som 12 prosent av lærerkandidatene i alderen 40-49 år studerte med sikte på en eksamen i 12-månedersperioden før tellingen. Det samme gjorde 19 prosent av kandidatene i alderen 30-39 år og 37 prosent av dem i alderen 21-29 år. Det er derfor grunn til å anta at de yngre generasjonene av utdannede allmennlærere etter hvert vil komme til å skaffe seg videreutdanning i minst like stor utstrekning som de generasjoner av lærerkandidater som i 1970 var i 40-årene.

Utdanningskløften mellom yngre og eldre lærerkandidater som en kunne vente at reformene i og opptrappingen av lærerutdanningen i 1960-årene hadde etterlatt seg, er det først blant lærerkandidater over 50 år vi kan påvise sporene av. Disse lærerkandidatene som hovedsakelig fikk sin grunnleggende lærerutdanning i mellomkrigsårene, har en varig dårligere utdanningsbakgrunn enn yngre generasjoner allmennlærere.

Tabell 6. Kvinnelige og mannlige lærerkandidater i ulike alder, etter høyeste fullførte utdanning, 1970. Prosent *Female and male teacher graduates in different age, by highest education completed. Percentages*

Fullført utdanning pr. 1/11-1970 <i>Education completed 1 November 1970</i>	Kvinner <i>Females</i>					Menn <i>Males</i>				
	21-29 år <i>29 years</i>	30-39 år <i>39 years</i>	40-49 år <i>49 years</i>	50-59 år <i>59 years</i>	60-69 år <i>69 years</i>	21-29 år <i>29 years</i>	30-39 år <i>39 years</i>	40-49 år <i>49 years</i>	50-59 år <i>59 years</i>	60-69 år <i>69 years</i>
Allmennlærerutdanning uten videreutdanning <i>Without continuing teacher education</i>	77	68	64	62	75	75	45	39	46	64
Allmennlærerutdanning med ett-årig videreutdanning <i>One-year continuing teacher education</i>	14	20	23	21	17	16	25	25	23	22
Adjunktutdanning og annen utdanning på universitets- og høgsolenivå II <i>Two-year continuing teacher education and other education at the third level, first stage II</i> ...	9	11	12	15	7	8	26	31	23	10
Lektorutdanning og annen utdanning på universitets- og høgsolenivå III <i>Continuing teacher or other education at the third level, second stage</i>	-	1	1	2	1	1	4	5	8	4
I alt <i>Total</i>	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Gjennomsnittlig utdanningsvarighet, år <i>Average duration of education, years</i>	14,31	14,47	14,52	14,59	14,35	14,35	14,92	15,07	15,00	14,57

3.3. Ekteskadelig status og utdanning

Fra analysen av befolkningens utdanningsbakgrunn (ART nr. 79, side 41-48) vet vi at ekteskap og omsorg for barn har mye å si for utdanningsnivået til kvinnene i befolkningen. At disse forhold også virker inn på videreutdanningsaktiviteten til lærerkandidatene gir undersøkelsen for 1965-kullet et klart inntrykk av. I ART nr. 85, side 25-28 ble det slått fast at "ekteskap i stor utstrekning har vært et alternativ eller en hindring for de kvinnelige lærerkandidatenes deltaking i tilleggsutdanninger for lærere".

Vi skal nedenfor se om tall for utdanningen til alle ugifte, gifte eller før gifte lærerkandidater gir grunnlag for tilsvarende slutninger.

Tabell 7. Kvinnelige og mannlige lærerkandidater med ulik ekteskadelig status, etter høyeste fullførte utdanning. 1970. Prosent
Female and male teacher graduates with different marital status, by highest education completed. Percentages

	Kvinner <i>Females</i>			Menn <i>Males</i>		
	Ugifte <i>Un- married</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Previ- ously married</i>	Ugifte <i>Un- married</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Previ- ously married</i>
Fullført utdanning pr. 1/11-1970 <i>Education completed 1 November 1970</i>						
Allmennlærerutdanning uten videreutdanning <i>Without continuing teacher education .....</i>	64	74	72	71	52	61
Allmennlærerutdanning med ett-årig videreut- danning <i>One-year con- tinuing teacher education</i>	22	16	18	16	23	20
Adjunktutdanning og annen utdanning på universitets- og høgskolenivå II <i>Two- year continuing teacher education and other edu- cation at the third level, first stage II .....</i>	13	9	9	11	21	14
Lektorutdanning og annen utdanning på universitets- og høgskolenivå III <i>Con- tinuing teacher or other education at the third level, second stage .....</i>	1	1	1	2	4	5
I alt <i>Total .....</i>	100	100	100	100	100	100

Tallene bekrefter at gifte og før gifte kvinnelige lærerkandidater hadde videreutdanning vesentlig sjeldnere enn andre kandidater, mens gifte menn hadde videreutdanning betydelig oftere enn andre. Ugifte lærerkandidater tilhørte en mellomgruppe hva utdanningsbakgrunn angår. Innenfor denne gruppen hadde kvinner en høyere videreutdanningsandel enn menn.

Fra før vet vi at alderssammensetningen var forskjellig for mannlige og kvinnelige lærerkandidater og for kandidater med ulik ekteskapelig status. De før gifte var gjennomgående eldre enn gifte menn, som igjen hadde høyere gjennomsnittsalder enn både gifte og ugifte kvinnelige lærerkandidater osv. Dette gjør at vi må trekke inn alderen i vår studie av sammenhengen mellom ekteskapelig status og utdanning.

Tabell 8. Gjennomsnittlig varighet (år) av videreutdanningen til kvinnelige og mannlige lærerkandidater med ulik ekteskapelig status og alder. 1970 *Average duration (years) of continuing education of female and male teacher graduates with different marital status and age*

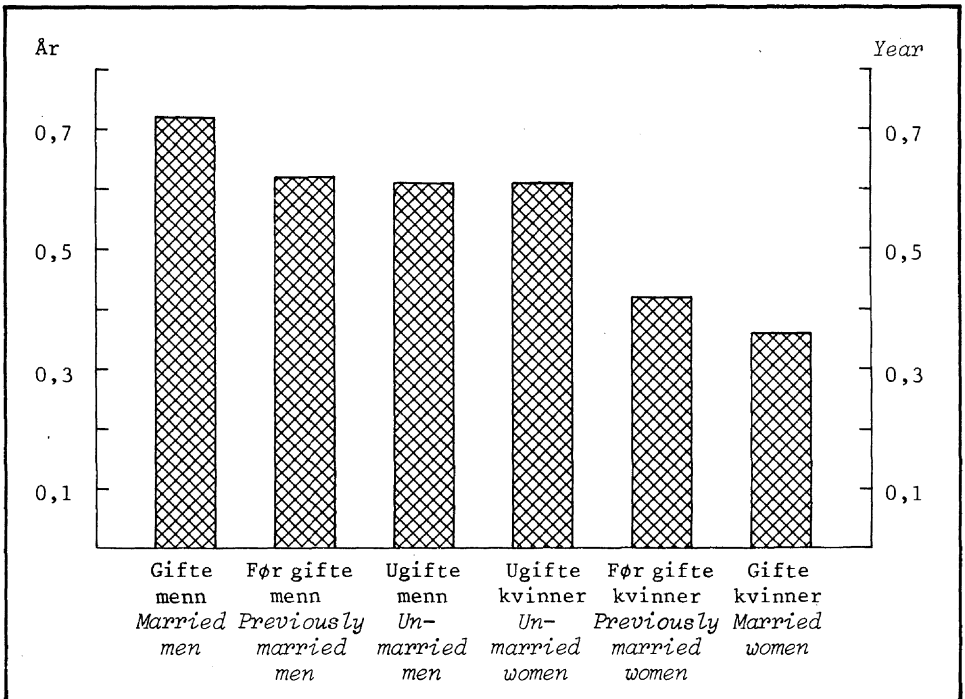
Alder pr. 31/12-1970 <i>Age 31 December 1970</i>	Kvinner <i>Females</i>			Menn <i>Males</i>		
	Ugifte <i>Un-married</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Previously married</i>	Ugifte <i>Un-married</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Previously married</i>
21 - 29 år <i>years</i>	0,37	0,29	0,28	0,30	0,38	..
30 - 39 " "	0,78	0,41	0,54	0,82	0,94	0,75
40 - 49 " "	0,82	0,45	0,51	0,99	1,07	0,89
50 - 59 " "	0,81	0,50	0,65	0,69	1,01	1,06
60 - 69 " "	0,50	0,27	0,29	0,52	0,58	0,55
I alt <i>Total</i>	0,52	0,36	0,45	0,47	0,79	0,68

Oppgaver for ulike aldersgrupper over den gjennomsnittlige varighet av lærerkandidatenes utdanning utover lærerprøven gir et tilsvarende resultat som totaltallene: Gifte og før gifte kvinnelige lærerkandidater hadde i alle aldre vesentlig mindre videreutdanning enn andre lærerkandidater.

For alle ekteskapelige statusgrupper viser gjennomsnittstallene størst stigning i utdanningsvarighet fra 21-29 år til 30-39 år. Stigningen for gifte kvinner var imidlertid langt mindre enn for både gifte menn, ugifte menn og ugifte kvinner. Tallene tyder i det hele på at det nettopp er i dette aldersintervall utdanningsforskjellen mellom gifte kvinnelige lærerkandidater og andre lærerkandidater oppstår. Dermed er det nærliggende å peke på omsorgen for mindreårige barn som en årsak til utdanningsforskjellen mellom kvinner og menn; gifte kvinner er nemlig særlig sterkt bundet til hjem og barn i trettiårsalderen. Dette forhold er drøftet i de

to artikler som er nevnt i innledningen. Vi viser til disse, da vi her ikke har noen opplysninger om barnetall o.l.

Figur 4. Gjennomsnittlig varighet av videreutdanningen til mannlige og kvinnelige lærerkandidater med ulik ekteskapelig status¹⁾
Average duration of continuing education to teacher graduates with different marital status¹⁾

1) Tall korrigeret for forskjeller i alderssammensetning.
1) Figures adjusted for differences in age distribution.

4. YRKESAKTIVITET

Dette kapitlet bygger på opplysningene i folketellingen om yrke og arbeidstid i 12-månedersperioden før tellingen, det vil si i tidsrommet 1. november 1969 - 31. oktober 1970. Først studeres yrkesaktiviteten til alle lærerkandidater. Dernest tar vi for oss forskjeller i yrke og arbeidstid til kvinner og menn, til lærerkandidater i ulike alder og med ulike ekteskapsstatus. Forskjeller i yrkesaktivitet til kandidater med ulike bakgrunn når det gjelder utdanning og bosted drøftes i seinere kapitler.

Yrke er bestemt etter arten av det arbeid kandidatene utførte lengst tid i den institusjon eller bedrift de arbeidet hele eller lengst tid i 12-månedersperioden før tellingen. I analysen skilles det bare mellom tre grove yrkesområder, nemlig mellom gruppene pedagogisk yrke, annet yrke og uten yrke. For personer med pedagogisk yrke gis det i tillegg opplysninger om yrkesgruppe (stilling).

Oppgavene over arbeidstid gjelder all tid nyttet til inntektsgivende arbeid i 12-månedersperioden før tellingen. Personer med inntektsgivende arbeid omfatter således alle personer som utførte slikt arbeid hele eller en del av perioden 1. november 1969 - 31. oktober 1970, også personer som begynte eller sluttet i arbeidslivet i denne perioden, deltidsarbeidende og personer som hadde feriearbeid og annet kortvarig arbeid.

4.1. Yrke

Av personer under 70 år med allmennlærerutdanning hadde vel fire femteparter inntektsgivende pedagogisk arbeid i tidsrommet 1. november 1969 - 31. oktober 1970, mens 6 prosent hadde annet yrke og 13 prosent var uten yrke.

Tabell 9. Lærerkandidater og andre innbyggere, etter yrke. 1970 *Teacher graduates and others, by occupation*

	Personer <i>Persons</i>		Prosent <i>Percentages</i>	
	Lærer- kandidater <i>Teacher graduates</i>	Andre inn- byggere i alderen 21-69 år <i>Others aged 21- 69 years</i>	Lærer- kandidater <i>Teacher graduates</i>	Andre inn- byggere i alderen 21-69 år <i>Others aged 21- 69 years</i>
Hovedyrke 1/11-1969 - 31/10-1970 <i>Main occupation during the period 1 November 1969 - 31 October 1970</i>				
Pedagogisk yrke <i>Teacher occupation</i>	30 488	29 774	81,3	1,4
Annet yrke <i>Other occupation</i>	2 249	1 469 271	6,0	66,4
Uten yrke <i>No occupation</i> ...	4 753	712 635	12,7	32,2
I alt <i>Total</i>	37 490	2 211 680	100,0	100,0

Lærerkandidatene var yrkesaktive langt oftere enn folk flest.

Tall for befolkningen¹⁾ viser således at 68 prosent av personene i alderen 21-69 år hadde inntektsgivende arbeid i 1970. Det vil si at lærerkandidat- enes yrkesfrekvens lå om lag 20 prosentenheter over den som var vanlig i den voksne befolkning. Høy yrkesfrekvens er likevel ikke et særkjenne bare ved personer med allmennlærerutdanning, det gjelder blant annet også for andre i befolkningen med utdanning på universitets- og høgskolenivå. Personer med annen universitets- og høgskoleutdanning enn allmennlærerut- danning, hadde således inntektsgivende arbeid gjennomgående like ofte som lærerkandidatene.

Yrkesaktiviteten til lærerkandidatene var i det vesentligste knyttet til pedagogisk arbeid. I alt 93 prosent av lærerkandidatene med inntektsgivende arbeid hadde arbeid innen det pedagogiske yrkesområde. Det viser at skoleverket i 1970 hadde absorbert det meste av tilgangen på all- mennlærere, selv om deres antall økte med hele 70 prosent fra 1960 til 1970. At en så kraftig vekst i tallet på utdannede lærere ikke resulterte i sysselsettingsvansker, skyldes først og fremst økt lærerbehov som følge av utbyggingen av den 9-årige grunnskole, men også forhold som nedsatt lese- plikt for lærerne, at relativt store lærerkull sluttet etter nådd alders- grense, at store barne- og ungdomskull var i skolealder og at søkningen til videregående skoler økte. Tallet på lærere i full post i grunnskolen alene gikk i tiårsperioden opp med 11 600, en oppgang som utgjorde tre

1) Statistisk Sentralbyrå: *Folke- og bolig telling 1970, II Næring, yrke og arbeidstid m.v.* NOS A 693, Oslo 1975

Tabell 10. Lærerkandidater og andre med pedagogisk arbeid, etter stilling.
1970 *Teacher graduates and other persons in pedagogical
occupation, by type of profession*

Stilling <i>Profession</i>	Lærerkandidater <i>Teacher graduates</i>		Andre lærere <i>Other teachers</i>		Prosentandel med heltidsarbeid <i>Percentages with full-time work</i>	
	Antall <i>Number</i>	Prosent <i>Percentages</i>	Antall <i>Number</i>	Prosent <i>Percentages</i>	Lærer- kandidater <i>Graduates</i>	Andre lærere <i>Other teachers</i>
Skole- og undervisnings- leder <i>Head ma- ster</i>	2 647	8,7	1 449	4,9	95	94
Universitets- og høyskole- lærer <i>Univer- sity lecturer</i>	108	0,3	3 527	11,8	85	82
Lektor og ad- junkt <i>Lectur- er with final university de- gree or equivalent</i> ...	2 795	9,2	6 143	20,6	86	84
Allmennlærer og lærer i ferdighetsfag <i>Class teacher</i>	24 323	79,8	11 207	37,6	74	56
Faglærer i praktiske yrker <i>Teacher in practical vocational sub- jects</i>	326	1,1	5 705	19,2	74	74
Førskolelærer <i>Pre-school teacher</i>	29	0,1	1 302	4,4	41	54
Undervisnings- konsulent o.l. <i>Pedagogical consulant, etc.</i>	260	0,8	441	1,5	90	66
I alt <i>Total</i> .	30 488	100,0	29 774	100,0	77	68

fjerdeparter av økningen i tallet på lærerkandidater og som prosentvis var like kraftig som den for tallet på lærerkandidater.

Fire femteparter av lærerkandidatene med pedagogisk arbeid tilhørte stillingsgruppen allmennlærer og lærer i ferdighetsfag, mens stillingene som lektor eller adjunkt og som skole- og undervisningsledere hver omfattet 9 prosent av kandidatene.

Undervisningspersonalet uten allmennlærerprøve, som var nesten like stort som det med lærerprøve, hadde en annen stillingsstruktur. Det hadde bare halvparten så mange allmennlærere og lærere i ferdighetsfag som undervisningspersonalet med lærerprøve, men til gjengjeld langt flere faglærere, lektorer, adjunkter, universitets- og høyskolelærere.

4.2. Arbeidstid

Mer enn tre fjerdeparter av lærerkandidatene med pedagogisk yrke hadde heltidsarbeid i hele 12-månedersperioden før tellingen. Det var forholdsvis flere heltidsarbeidende enn gjennomgående for andre yrkesgrupper, også flere enn i andre utdanningsgrupper engasjert i pedagogisk arbeid.

Lærerkandidater med yrke utenfor det pedagogiske område hadde imidlertid heltidsarbeid sjeldnere enn andre. Bare halvparten av disse lærerkandidatene hadde heltidsarbeid i hele perioden.

Tabell 11. Lærerkandidater og andre innbyggere med inntektsgivende arbeid, etter tallet på arbeide timer. 1970. Prosent *Teacher graduates and others who were economically active, by working hours. Percentages*

Arbeidstid 1/11-1969 - 31/10-1970 <i>Working hours during the period 1 November 1969- 31 October 1970</i>	Lærerkandidater <i>Teacher graduates</i>		Andre innbyggere i alderen 21-69 år <i>Other inhabitants aged 21-69 years</i>	
	Pedagogisk yrke <i>Pedagogical occupation</i>	Annet yrke <i>Other occupation</i>	Pedagogisk yrke <i>Pedagogical occupation</i>	Annet yrke <i>Pedagogical occupation</i>
	Heltidsarbeid hele perioden <i>Full-time work during the whole period .....</i>	77	51	68
Andre med 1 000 arbeidstimer og over <i>Others with 1 000 working hours and more .....</i>	7	14	9	14
500 - 999 arbeidstimer <i>Working hours .....</i>	8	14	10	9
Mindre enn 500 arbeidstimer <i>Under 500 working hours .....</i>	8	21	13	6
I alt <i>Total .....</i>	100	100	100	100

Blant lærerkandidater og andre med pedagogisk arbeid var det skole- og undervisningslederne som oftest hadde heltidsarbeid (se tabell 10). Også universitets- og høgscolelærere, lektorer og adjunker hadde stått i heltidsarbeid oftere enn de andre stillingsgruppene. Førskolelærere var den stillingsgruppen som hadde færrest arbeidstimer, mens arbeidstiden til allmennlærere og faglærere var omtrent som gjennomsnittlig for alle i pedagogisk arbeid. Allmennlærere og lærere i ferdighetsfag uten lærerprøve var imidlertid ansatt i deltidsstillinger langt oftere enn andre lærere.

4.3. Skoleslag

Om lag 28 000 eller vel 85 prosent av alle yrkesaktive lærerkandidater hadde i 12-månedersperioden før tellingen sin eneste eller viktigste arbeidsplass i grunnskolen, mens 7 prosent arbeidet hovedsakelig i andre skoleslag. Det var således bare ca. 7 prosent som hadde arbeid utenfor skoleverket.

Med få unntak var lærerkandidater med pedagogisk arbeid sysselsatt i skoleverket og de med annet yrke i offentlig administrasjon, organisasjoner eller privat næringsvirksomhet.

Tabell 12. Lærerkandidater med pedagogisk og annet inntektsgivende arbeid, etter skoleslag. 1970 *Teacher graduates in pedagogical and other occupation, by type of school*

Skoleslag <i>Type of school</i>	Kandidater <i>Graduates</i>			Prosent <i>Percentages</i>		
	Pedagogisk yrke		Annet yrke	Pedagogisk yrke		Annet yrke
	I alt <i>Total</i>	Pedagogisk <i>Pedagogical</i> <i>occupation</i>	Other <i>occupation</i>	I alt <i>Total</i>	Pedagogisk <i>Pedagogical</i> <i>occupation</i>	Other <i>occupation</i>
Grunnskoler ¹⁾ <i>Primary schools</i> ¹⁾	28 285	28 191	94	86,4	92,5	4,2
Realskoler og gymnas <i>Secondary general schools</i>	1 129	1 120	9	3,5	3,7	0,4
Fag- og yrkesskoler <i>Vocational schools</i>	759	752	7	2,3	2,4	0,3
Universitet og vitenskapelige høgskoler <i>Universities</i>	166	141	25	0,5	0,5	1,1
Institusjoner, organisasjoner og bedrifter <i>Institutions, associations and establishments</i>	2 398	284	2 114	7,3	0,9	94,0
I alt <i>Total</i>	32 737	30 488	2 249	100,0	100,0	100,0

1) Omfatter også folkeskoler, framhaldsskoler, spesialskoler og folkehøgskoler.

1) *Including continuation schools, special schools for handicapped children and folk high schools.*

4.4. Forskjellen i yrkesaktiviteten til kvinner og menn

Yrkesaktiviteten var klart større blant mannlige enn blant kvinnelige lærerkandidater. Av mennene hadde 86 prosent og av kvinnene 78 prosent pedagogisk arbeid i 12-månedersperioden, samtidig som 8 prosent av mennene mot 4 prosent av kvinnene hadde annet yrke. Nesten en femtepart av de kvinnelige, mot bare tjuendeparten av de mannlige lærerkandidatene var uten inntektsgivende arbeid i tidsrommet fra november 1969 til oktober 1970.

Tabell 13. Lærerkandidatene, etterkjønn og yrke. 1970 *Teacher graduates, by sex and occupation*

Hovedyrke 1/11-1969 - 31/10-1970 <i>Main occupation during the period 1 November 1969 - 31 October 1970</i>	Kandidater <i>Graduates</i>		Prosent <i>Percentages</i>	
	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>
	Pedagogisk yrke <i>Pedagogical occupation</i>	16 124	14 364	77,5
Annet yrke <i>Other occupation</i>	838	1 411	4,0	8,5
Uten yrke <i>No occupation</i>	3 832	921	18,5	5,5
I alt <i>Total</i>	20 794	16 696	100,0	100,0

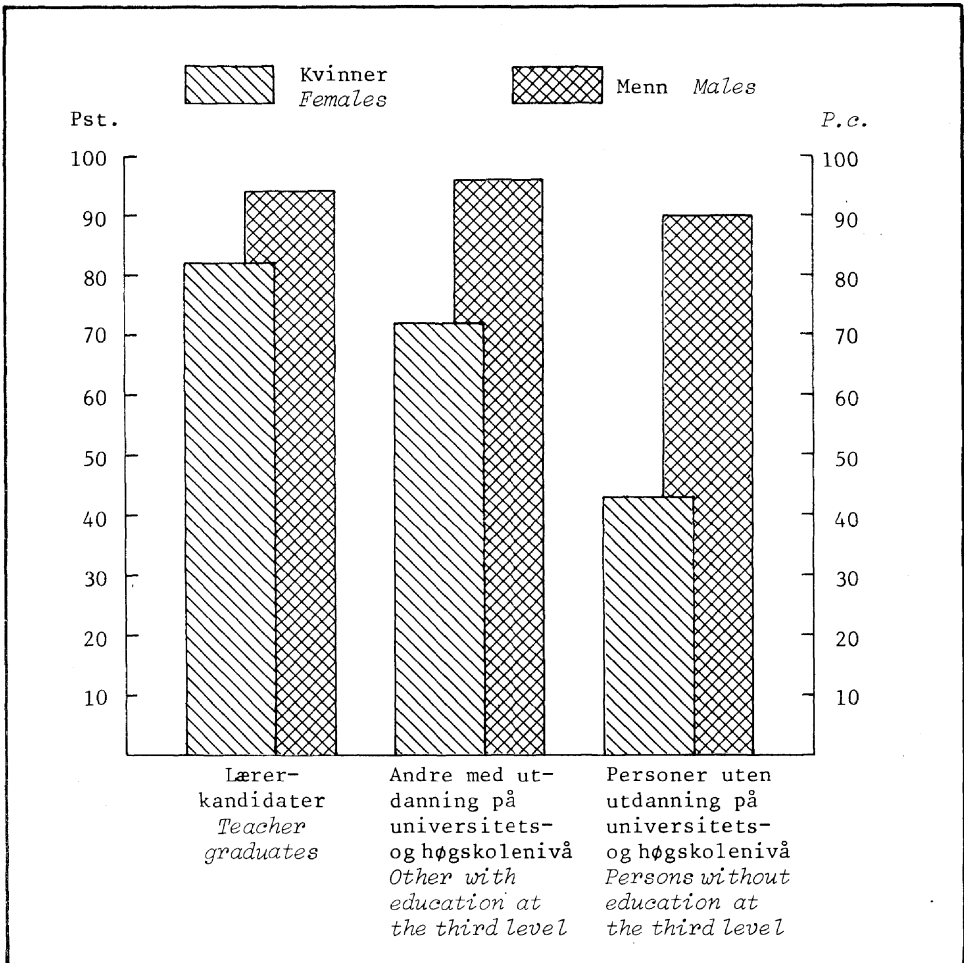
Forskjellen i yrkesaktiviteten til kvinner og menn var likevel vesentlig mindre blant lærerkandidatene enn i befolkningen ellers. Mens prosentandelen av mannlige lærerkandidater i inntektsgivende arbeid lå 13 prosentenheter over den for kvinnelige lærerkandidater, var tilsvarende forskjell 24 prosentenheter for andre med utdanning på universitets- og høgskolenivå og hele 47 prosentenheter for resten av 21-69-åringene.

Det er først og fremst yrkesfrekvensen til kvinner som varierer mellom gruppene. Kvinnelige lærerkandidater hadde således inntektsgivende arbeid nær dobbelt så hyppig som kvinner uten utdanning på universitets- og høgskolenivå, mens yrkesfrekvensen til mannlige lærerkandidater bare viste mindre avvik fra den til andre menn.

Foruten at kvinner er yrkesaktive langt sjeldnere enn menn, har kvinners inntektsgivende arbeid gjennomgående et vesentlig mindre omfang enn arbeidet til yrkesaktive menn. Det gjelder også for lærerkandidatene, selv om forskjellen i arbeidstiden til kvinnelige og mannlige lærerkandidater er mindre enn vanlig i yrkesbefolkningen. Av de kvinnelige og

mannlige lærerkandidater med inntektsgivende arbeid hadde henholdsvis 67 og 85 prosent heltidsarbeid hele 12-månedersperioden. Det vil si at

Figur 5. Prosentandelen yrkesaktive blant lærerkandidatene og andre 21-69-årige kvinner og menn *Percentages of teacher graduates and of other females and males aged 21-69 years with economic activity*

Andelen menn med heltidsarbeid lå 18 prosentenheter høyere enn den for kvinner. For andre yrkesaktive var tilsvarende differanse 38 prosentenheter, idet 47 prosent av de kvinnelige yrkesutøvere og 85 prosent av de

Tabell 14. Lærerkandidater og andre kvinner og menn med inntektsgivende arbeid, etter tallet på arbeidde timer. 1970. Prosent
Teacher graduates and other females and males who were economically active, by working hours. Percentages

	Kvinner <i>Females</i>			Menn <i>Males</i>		
	Lærer- kandi- dater <i>Teacher graduates</i>	Andre med utd. på universi- tets- og høgskole- nivå <i>Others with education at the third level</i>	Personer uten utd. på uni- versitets- og høg- skole- nivå <i>Persons without education at the third level</i>	Lærer- kandi- dater <i>Teacher graduates</i>	Andre med utd. på universi- tets- og høgskole- nivå <i>Others with education at the third level</i>	Personer uten utd. på uni- versitets- og høg- skole- nivå <i>Persons without education at the third level</i>
Arbeidstid 1/11-1969 - 31/10-1970 <i>Working hours during the period 1 November 1969 - 31 October 1970</i>						
Heltidsarbeid hele perioden <i>Full-time work during the whole period</i>	67	60	46	85	88	84
Andre med 500 arbeidstimer og over <i>Others with 500 working hours and more</i>	20	26	40	10	9	14
Mindre enn 500 arbeidstimer <i>Under 500 working hours</i>	13	14	14	5	3	2
I alt <i>Total</i> ..	100	100	100	100	100	100
Tallet på personer <i>Number of persons</i>	16 962	28 997	461 871	15 775	94 648	909 359

mannlige hadde heltidsarbeid hele perioden. Også når det gjelder varig-
heten av inntektsgivende arbeid, er det altså de kvinnelige lærerkandidater
som inntar en særstilling vis á vis andre kvinner. De mannlige lærer-
kandidater har en arbeidsvarighet mer lik den til andre voksne menn.

Tabell 15. Lærerkandidater og andre kvinner og menn med pedagogisk og annet inntektsgivende arbeid, etter tallet på arbeidde timer. 1970. Prosent *Teacher graduates and other females and males with pedagogical or other occupation, by working hours. Percentages*

Arbeidstid 1/11-1969- 31/10-1970 <i>Working hours during the pe- riod 1 Novem- ber 1969 - 31 October 1970</i>	Kvinner <i>Females</i>				Menn <i>Males</i>			
	Lærer- kandidater <i>Teacher graduates</i>		Andre personer i alderen 21-69 år <i>Other persons aged 21-69 years</i>		Lærer- kandidater <i>Teacher graduates</i>		Andre personer i alderen 21-69 år <i>Other persons aged 21-69 years</i>	
	Peda- gogisk yrke <i>Peda- go- gical occu- pat- ion</i>	Annet yrke <i>Other occu- pat- ion</i>	Peda- gogisk yrke <i>Peda- go- gical occu- pat- ion</i>	Annet yrke <i>Other occu- pat- ion</i>	Peda- gogisk yrke <i>Peda- go- gical occu- pat- ion</i>	Annet yrke <i>Other occu- pat- ion</i>	Peda- gogisk yrke <i>Peda- go- gical occu- pat- ion</i>	Annet yrke <i>Other occu- pat- ion</i>
Heltidsarbeid hele perioden <i>Full-time work during the whole period .</i>	69	39	48	47	87	58	83	85
Andre med 500 arbeidstimer og over <i>Others with 500 working hours and over .....</i>	20	30	29	40	9	27	11	13
Mindre enn 500 arbeidstimer <i>Under 500 working hours</i>	11	31	23	13	4	15	6	2
I alt <i>Total .</i>	100	100	100	100	100	100	100	100
Tallet på personer <i>Number of persons .....</i>	16 124	838	12 739	478 129	14 364	1 411	17 035	986 973

Av de yrkesaktive lærerkandidater hadde i alt 95 prosent av kvinnene og 91 prosent av mennene pedagogisk yrke. Det bilde tallene for- an tegner av yrkesaktiviteten til lærerkandidatene avspeiler derfor i første rekke aktiviteten til dem med pedagogisk yrke. Det fåtall lærerkan- didater som gjør sin innsats innenfor andre yrkesområder, hadde an annen

og langt løsere tilknytning til arbeidslivet enn kandidater med lærerarbeid. De hadde også, slik det framgår av tallene i tabell 15, vesentlig sjeldnere heltidsarbeid og oftere deltidsarbeid enn vanlig i yrkesbefolkningen.

Kvinnelige lærerkandidater hadde arbeid som allmennlærere, faglærere og førskolelærere langt oftere enn mannlige lærerkandidater; som på sin side bekledde de andre undervisningsstillingene vesentlig oftere enn sine kvinnelige kolleger. Stillingene som skole- og undervisningsledere var i ekstrem grad forbeholdt menn. Mens hver sjette mannlige lærerkandidat i pedagogisk arbeid var skole- eller undervisningsleder, hadde bare én av hundre kvinnelige lærerkandidater i skolen lederstilling.

Tabell 16. Lærerkandidater og andre kvinner og menn med pedagogisk arbeid, etter stilling. 1970. Prosent *Teacher graduates and other females and males in pedagogical work, by profession. Percentages*

Stilling <i>Profession</i>	Lærerkandidater		Andre lærere	
	<i>Teacher graduates</i>		<i>Other teachers</i>	
	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>
Skole- og undervisningsleder <i>Head master</i>	0,9	17,4	1,8	7,1
Universitets- og høyskolelærer <i>University lecturer</i>	0,2	0,6	3,7	18,0
Lektor og adjunkt <i>Lecturer with final university degree or equivalent</i>	5,9	12,8	12,9	26,5
Allmennlærer og lærer i ferdighetsfag <i>Class teacher</i>	91,2	66,9	52,1	26,8
Faglærer i praktiske yrker <i>Teacher in practical vocational subjects</i>	1,3	0,8	17,7	20,2
Førskolelærer <i>Pre-school teacher</i>	0,2	0,0	10,1	0,1
Undervisningskonsulent o.l. <i>Pedagogical consultant, etc.</i>	0,3	1,5	1,7	1,3
I alt <i>Total</i>	100,0	100,0	100,0	100,0

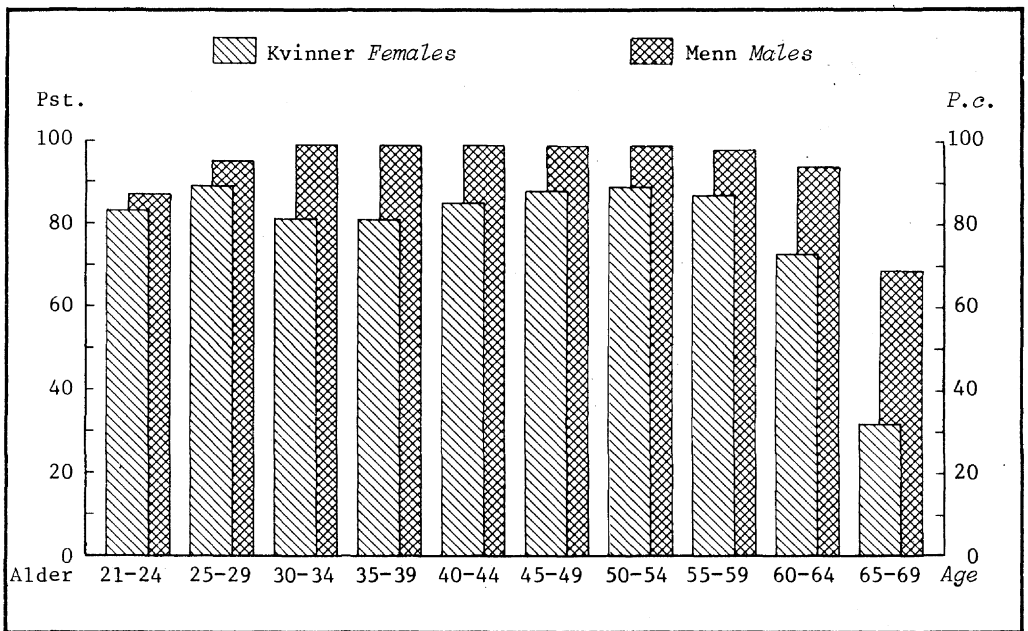
4.5. Alder og yrke

I befolkningen er kvinnes yrkesdeltaking størst i 20-24-årsalderen, den avtar betydelig fram til og med 30-39-årsalderen for deretter å ta seg noe opp i 40- og 50-årene¹⁾. Etter fylte 60 år avtar yrkesdeltakingen til

1) Tor Fr. Rasmussen: *Yrkesbefolkningen i Norge*. Artikler fra Statistisk Sentralbyrå nr. 76, Oslo 1975.

kvinner raskt. For menn viser tallene fra folketellingene en økende yrkesdeltaking fram til og med 30-39-årsalderen og deretter først en svakt avtakende yrkesfrekvens, så fra 60-årsalderen en sterkt avtakende yrkesdeltaking. Varierer lærerkandidatenes yrkesdeltaking med alderen på samme måte som i befolkningen ellers?

Figur 6. Prosentandelen yrkesaktive blant kvinnelige og mannlige lærerkandidater i ulike alder. 1970 *Percentages of female and male teacher graduates with economic activity by age*

Tallene viser at spørsmålet må besvares bekræftende. Lærerkandidatenes yrkessyklus avviker imidlertid fra den til den voksne befolkning på to punkter. For det første var kvinnelige lærerkandidater i alderen 21-24 år yrkesaktive noe sjeldnere enn i alderen 25-29 år, mens det i befolkningen var motsatt. Dette avviket skyldes at de 21-24-årige lærerkandidatene var opptatt med å skaffe seg videreutdanning forholdsvis oftere enn vanlig blant kvinner flest i denne alder. For det andre viser

I alle aldersgrupper var lærerkandidatenes yrkesaktivitet i det alt vesentlige knyttet til pedagogisk arbeid. De yngste og de eldste, særlig blant menn, hadde imidlertid oftere enn andre lærerkandidater annet yrke. Mens det blant de yrkesaktive mannlige lærerkandidater i alderen 25-64 år bare var 6 prosent med annet yrke, hadde så mange som tredjeparten i aldersgruppen 21-24 år og sjettedeparten i aldersgruppen 65-69 år inntektsgivende arbeid av ikke-pedagogisk art.

Betyr disse resultater at det blant de unge er en økende tendens til å nytte lærerutdanning som grunnlag for annet arbeid enn lærerarbeid? Før vi prøver å svare på dette spørsmålet må vi blant annet ta hensyn til at lærerkandidater, som nevnt foran, ofte avtjener verneplikten etter at de har tatt lærerprøven. Av 21-24-årige mannlige lærerkandidater med annet yrke, hadde over to tredjeparter avtjent vernepliktstjeneste i 12-månedersperioden for tellingen. Det er således klart at den høye andel av unge mannlige lærerkandidater i annet enn pedagogisk arbeid i stor grad skyldes militærtjeneste.

Men selv om vi holder alle med vernepliktstjeneste utenfor, var det fortsatt forholdsvis mange unge lærerkandidater som hadde annet enn lærerarbeid. Deres yrkesdeltaking var imidlertid vanligvis på deltidsbasis - bare 15 prosent av både mannlige og kvinnelige lærerkandidater i alderen 21-24 år med annet yrke og uten vernepliktstjeneste, hadde stått i heldagsarbeid hele perioden - samtidig som yrkesaktiviteten i hovedregelen var kombinert med studiearbeid. Den høye andel av unge lærerkandidater i annet yrke betyr derfor ikke at de søker varig arbeid utenfor skolen i større utstrekning enn tidligere.

Når tallene viser en tendens til overgang til annet yrke oppover i aldersklassene, er det uttrykk for en viss nettoavgang fra lærerlæreryrket. Det er imidlertid større grunn til å feste seg ved at overgangen til annet yrke er forholdsvis beskjedent enn ved at den eksisterer. Den økte overgangshyppighet i 65-69-årsalderen har klar sammenheng med en nedtrapping av yrkesaktiviteten i denne alder. I alt tre fjerdedeler av de kvinnelige og vel halvparten av de mannlige lærerkandidatene som i denne alder hadde annet yrke, var således sysselsatt på deltid.

Tabell 18. Kvinnelige og mannlige lærerkandidater med inntektsgivende arbeid og i ulik alder prosentfordelt, etter yrke. 1970
Female and male teacher graduates who were economically active and in different age, by occupation. Percentages

Alder pr. 31/12-1970 Age 31 December 1970	Kvinner <i>Females</i>			Menn <i>Males</i>			
	I alt <i>Total</i>	Pedagogisk yrke <i>Pedagogical occupation</i>	Annet yrke <i>Other occupation</i>	I alt <i>Total</i>	Pedagogisk yrke <i>Pedagogical occupation</i>	Verne- plikts- tjeneste <i>Compulsory military service</i>	Annet arbeid <i>Other work</i>
21-24 år <i>years</i>	100	94	6	100	67	23	10
25-29 " "	100	97	3	100	93	3	4
30-49 " "	100	95	5	100	95	-	5
50-64 " "	100	94	6	100	92	-	8
65-69 " "	100	86	14	100	84	-	16

4.6. Ekteskapelig status og yrke

De tre fjerdeparter av lærerkandidatene som var gifte, hadde inntektsgivende arbeid noe oftere enn den femteparten som var ugifte. Minst yrkesaktive var de resterende 3 prosent av lærerkandidatene, det vil si de før gifte.

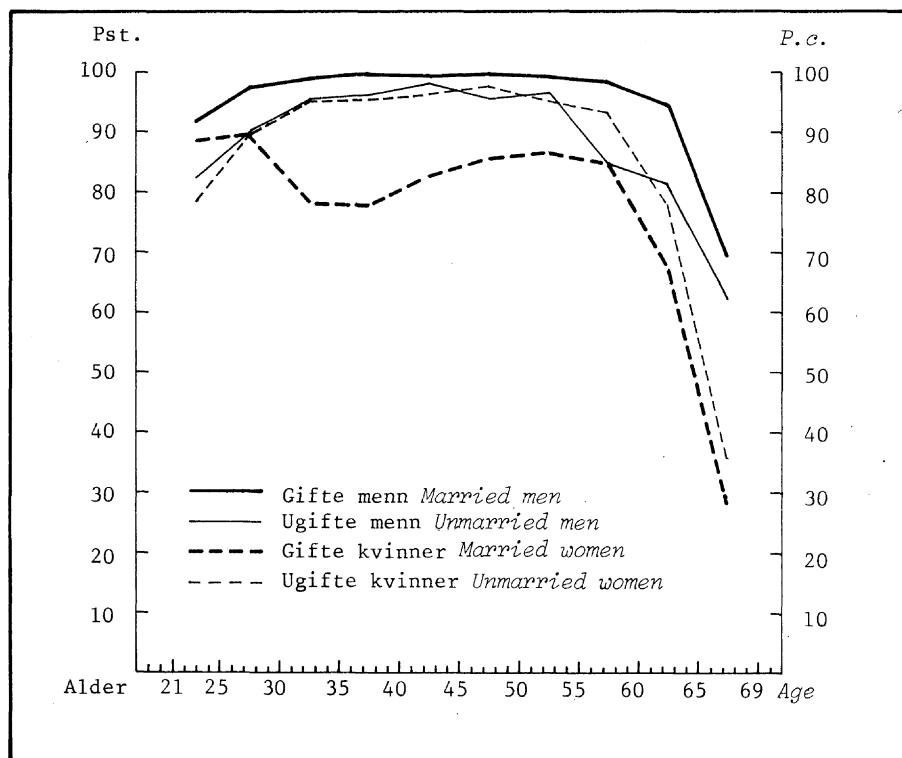
Når de gifte lærerkandidatene totalt sett hadde en høyere yrkesfrekvens enn de ugifte og før gifte, skyldes det at gifte mannlige lærerkandidater stod i pedagogisk arbeid langt oftere enn andre lærerkandidater. Blant de kvinnelige lærerkandidatene derimot hadde ugifte inntektsgivende arbeid oftere enn gifte.

Tall for ulike aldersgrupper viser at yrkesaktiviteten til gifte mannlige lærerkandidater var høyere enn den til de andre gruppene på alle alderstrinn, mens gifte kvinnelige kandidater i alle aldre bortsett fra 21-29-årene hadde den laveste yrkesaktiviteten av alle. Yrkesaktiviteten til ugifte var omtrent lik for kvinner og menn på alle alderstrinn. Nedtrappingen av yrkesaktiviteten i 60-69-årsalderen var imidlertid også for ugifte kvinner mer markert enn for menn.

Tabell 19. Kvinnelige og mannlige lærerkandidater med ulik ekteskapselig status, etter yrke. 1970. Prosent *Female and male teacher graduates with different marital status, by occupation. Percentages*

Hovedyrke 1/11-1969- 31/10-1970 <i>Main occupation during the period 1 November 1969 - 31 October 1970</i>	Kvinner <i>Females</i>			Menn <i>Males</i>		
	Ugifte <i>Un- married</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Previ- ously married</i>	Ugifte <i>Un- married</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Previ- ously married</i>
Pedagogisk yrke <i>Pedago- gical occupation</i>	77	79	65	73	89	78
Annet yrke <i>Other occu- pation</i>	6	3	5	16	7	10
Uten yrke <i>No occupation</i>	17	18	30	11	4	12
I alt <i>Total</i>	100	100	100	100	100	100

Figur 7. Prosentandelen yrkesaktive blant gifte og utgifte mannlige og kvinnelige lærerkandidater i ulike alder *Percentages of married and unmarried female and male teacher graduates with economic activity by age*

Andelen av lærerkandidater med inntektsgivende arbeid var særlig lav for gifte kvinner i alderen 30-39 år. Det samsvarer godt med resultatene av undersøkelsen for 1965-kullet, som viste at yrkesaktiviteten var spesielt lav blant mødre til mindreårige barn¹⁾.

Lærerkandidater med inntektsgivende arbeid som tilhørte grupper for ekteskapelig status og alder med forholdsvis lav yrkesfrekvens, hadde gjennomgående stått i inntektsgivende arbeid i kortere tid enn kandidater i grupper med høyere yrkesfrekvens. Av de yrkesaktive gifte kvinner i alderen 30-39 år hadde for eksempel bare 64 prosent stått i heltidsarbeid i hele undersøkelsesperioden, mens det samme var tilfelle for hele 96 prosent av de yrkesaktive gifte menn i alderen 40-49 år. Opplysninger om varigheten av utført inntektsgivende arbeid utdyper med andre ord de påviste forskjeller i yrkesfrekvensen til lærerkandidater med ulik ekteskapelig status.

4.7. Lærerkandidater uten yrke

Etter opplysninger om viktigste kilde til livsopphold og utførte aktiviteter i 1970, er den åttendeparten av lærerkandidatene som var uten inntektsgivende arbeid inndelt i fire grove grupper. Resultatet viser at disse kandidatene oftest var husmødre, men at det også var store grupper pensjonister og studenter blant kandidatene uten inntektsgivende arbeid.

Tabell 20. Lærerkandidater uten yrke, etter kjønn og kilde til livsopphold/aktivitet. 1970 *Teacher graduates without occupation, by sex and source of livelihood/activity*

Kilde til livsopphold/ aktivitet <i>Source of livelihood/ activity</i>	Kandidater <i>Graduates</i>			Prosent <i>Percentages</i>		
	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>
Trygd og pensjon <i>Pension,</i> <i>etc.</i>	1 510	1 001	509	31	26	55
Husarbeid i hjemmet <i>House-</i> <i>work in own home</i>	2 130	2 119	11	45	55	1
Studier <i>Studies</i>	1 085	692	393	23	18	43
Annet <i>Other</i>	28	20	8	1	1	1
I alt <i>Total</i>	4 753	3 832	921	100	100	100

1) Jfr. ART nr. 85, side 37-38.

Av kvinnelige lærerkandidater uten yrke var mer enn halvparten husmødre, mens flertallet av de mannlige kandidatene var trygdet eller pensjonert.

Som det indirekte også vil framgå av analysen foran, var lærerkandidatene uten inntektsgivende arbeid gjennomgående eldre enn de med arbeid. Det var naturlig nok de med trygd eller pensjon som trakk gjennomsnittsalderen opp. Ni av ti av de trygdede og pensjonerte lærerkandidatene som undersøkelsen omfatter var 60-69 år. Blant kandidater som fortsatt var opptatt med studiearbeid, tilhørte en like stor del den yngste aldersgruppen (21-29 år), mens hovedtyngden av kandidater beskjeftiget med husarbeid for egen familie var i alderen 30-39 år.

Tabell 21. Lærerkandidater uten yrke i grupper for kilde til livsopphold/aktivitet. Prosentfordelt, etter alder. 1970 *Teacher graduates without occupation in groups for source of livelihood/activity, by age. Percentages*

Kilde til livsopphold/ aktivitet <i>Source of livelihood/activity</i>	I alt <i>Total</i>	Alder <i>Age</i>				
		21- 29 år <i>years</i>	30- 39 år <i>years</i>	40- 49 år <i>years</i>	50- 59 år <i>years</i>	60- 69 år <i>years</i>
Trygd og pensjon <i>Pension, etc.</i>	100	-	2	3	5	90
Husarbeid i hjemmet <i>Housework in own home</i>	100	23	46	18	5	8
Studier <i>Studies</i>	100	89	9	2	-	-
Annet <i>Other</i>	100	29	14	4	3	50
I alt <i>Total</i>	100	31	23	9	4	33

De trygdede og pensjonistene var som hovedregel varig ikke yrkesaktive, i motsetning til studentene som vi må anta søkte inntektsgivende arbeid relativt raskt. Når det gjelder den tredje gruppen, husmødrene, tyder opphopningen i de yngre aldersgrupper på at fraværet fra inntektsgivende arbeid var tidsbegrenset for de fleste. Alt i alt var neppe mer enn 1-2 prosent av samtlige lærerkandidater under 60 år varig yrkespassive.

5. VIDEREUTDANNING OG YRKE

Lærerkandidater med utdanning utover lærerprøven hadde oftere inntektsgivende arbeid enn kandidater uten videreutdanning. Mens 85 prosent av kandidatene med bare ordinær allmennlærerutdanning stod i inntektsgivende arbeid i hele eller deler av oppgaveperioden, var det samme tilfelle for 90 prosent av kandidatene med ett-årig videreutdanning og for 94 prosent av dem med adjunkt- og lektorutdanning.

Denne sammenheng mellom utdanning og yrkesfrekvens er tydeligst for de tre hovedgrupper av lærerkandidater, det vil si for de uten videreutdanning, de med en ett-årig videreutdanning og de med to års videreutdanning (lærerskole-adjunkter). Lærerkandidater med annen tilleggsutdanning hadde en yrkesfrekvens noe i underkant av den til lærerskole-adjunktene. Særlig bemerkelsesverdig er det at lærerkandidater med cand. mag.-utdanning hadde en forholdsvis lav yrkesfrekvens. Det kan delvis skyldes at det i denne utdanningsgruppen var en stor overvekt av kvinner og forholdsvis mange i alderen over 50 år, men det er sannsynlig at resultatet også har sammenheng med at en cand.mag.-eksamen ofte bare er en mellomstasjon på veien fram mot en fullstendig universitetsutdanning. Ekteskap, sykdom og andre forhold som kan ha hindret kandidatene i å gjennomføre sitt egentlige studiemål, vil eventuelt også kunne virke inn på deres yrkesdeltaking.

Yrkesaktivitetens fordeling på pedagogisk og annet yrke viser at tilknytningen til pedagogisk arbeid økte med videreutdanningen. Lærerkandidater med lektorutdanning, særlig de med embetseksamen, stod imidlertid sjeldnere i pedagogisk arbeid enn lærerskoleadjunkter. Det samme gjaldt i enda høyere grad for lærerkandidater gruppert under annen utdanning, det vil si kandidater med en type tilleggsutdanning fra universitet eller høyskole (f.eks. misjonærutdanning, handelshøyskoleutdanning, krigsskoleutdanning, psykologutdanning, juristutdanning, legeutdanning og sivilingeniørutdanning) som gir adjunkt- eller lektorkompetanse bare etter særskilt vurdering. Lærerkandidater med slik tilleggsutdanning var like ofte sysselsatt i annet som i pedagogisk yrke.

Også tall for varigheten av utført inntektsgivende arbeid i 12-månedersperioden før tellingen viser at lærerkandidater med videreutdanning vanligvis var mer yrkesaktive enn kandidater uten videreutdanning. Av yrkesaktive lærerkandidater med minst to utdanningsår utover lærerprøven hadde 84 prosent heltidsarbeid i hele oppgaveperioden, mens tilsvarende tall

Tabell 22. Lærerkandidater, etter yrke og høyeste fullførte utdanning. 1970
Teacher graduates, by occupation and highest education completed

	Kandidater			Prosent			
	I alt	Peda- gogisk yrke	Andet yrke	Uten yrke	I alt	Andet yrke	Uten yrke
Fullført utdanning pr. 1/11-1970 <i>Education completed 1 November 1970</i>	Total	Pedago- gical occupat- ion	Other occu- pation	No occu- pation	Total	Other occu- pation	No occu- pation
Allmennlærerutdanning uten videreutdanning <i>Without continuing teacher education ..</i>	24 115	18 975	1 505	3 635	100	79	6 15
Allmennlærerutdanning med ett-årig videre- utdanning <i>One-year continuing teacher education .....</i>	7 371	6 247	357	767	100	85	5 10
Adjunktutdanning <i>Two-year continuing teacher education ..</i>	5 195	4 690	204	301	100	90	4 6
Allmennlærerut- danning med to-års videreutdanning <i>No university degree .....</i>	4 076	3 794	146	136	100	93	4 3
Cand.mag.-utdanning <i>Lower university degree .....</i>	1 119	896	58	165	100	80	5 15
Annen utdanning på universitets- og høg- skolenivå II <i>Other education at the third level, first stage .....</i>	62	40	16	6	100	64	26 10
Lektorutdanning <i>Continuing teacher education including a main university course .....</i>	633	494	101	38	100	78	16 6
Allmennlærerut- danning med videre- utd. på hovedfags- nivå <i>No higher university degree</i>	223	191	15	17	100	86	7 7
Cand.philol., cand. real., cand.paed.- og magistergrads- utdanning <i>Higher uni- versity degree ...</i>	410	303	86	21	100	74	21 5
Annen utdanning på universitets- og høg- skolenivå III (inkl. utd. på forskernivå) <i>Other education at the third level, sec- ond stage .....</i>	114	42	66	6	100	37	58 5
I alt <i>Total .....</i>	37 490	30 488	2 249	4 753	100	81	6 13

Tabell 23. Lærerkandidater med inntektsgivende arbeid i grupper for kjønn, alder og høyeste fullførte utdanning i prosent av kandidater i alt i gruppene. 1970 *Teacher graduates who were economically active in groups for sex, age and education as percentages of the total number of graduates in the groups*

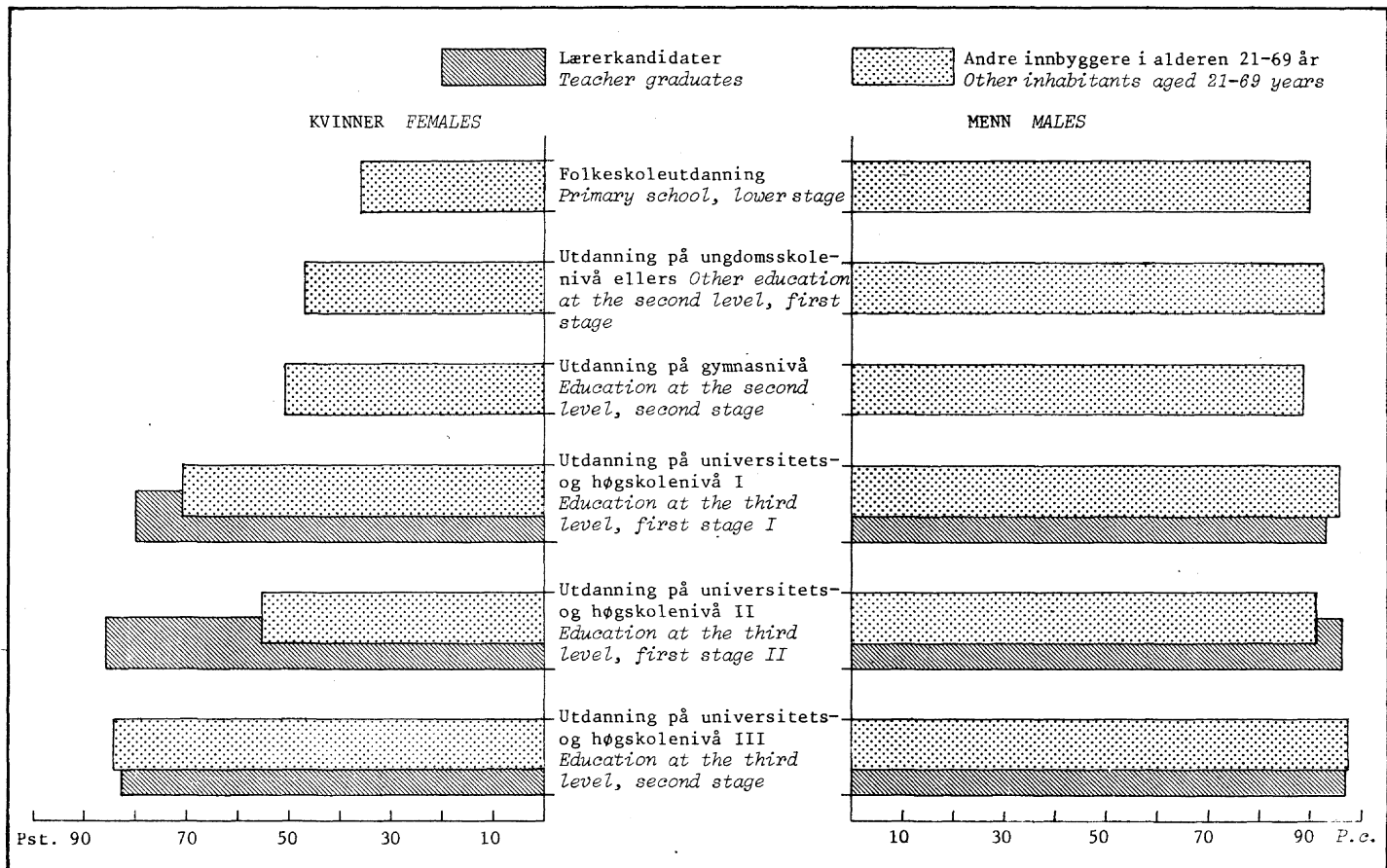
Fullført utdanning pr. 1/11-1970 <i>Education completed 1 November 1970</i>	Kvinner <i>Females</i>				Menn <i>Males</i>					
	I alt	21- år	30- år	40- år	60- år	I alt	21- år	30- år	40- år	60- år
<i>Without continuing teacher education</i>	80	87	78	85	40	93	93	99	99	74
<i>One-year continuing teacher education</i>	85	88	87	90	49	95	92	99	99	77
<i>Two-year continuing teacher education</i>	88	91	88	91	58	98	96	99	99	90
<i>No university degree</i>	92	93	91	95	70	98	96	99	100	93
<i>Lower university degree</i>	82	88	82	86	53	95	93	97	98	71
<i>Other education at the third level</i>	83	65	82	91	79	97	94	99	100	83
I alt <i>Total</i> .	82	87	81	87	43	94	93	99	99	77

var 77 prosent for dem med en ett-årig videreutdanning og 73 prosent for kandidater uten videreutdanning.

Variasjonen i yrkesfrekvens med utdanningbakgrunn var i hovedtrekkene lik for både kvinnelige og mannlige lærerkandidater og for kandidater med ulik alder. Utslagene var imidlertid vesentlig mer markerte for kvinner enn for menn, samtidig som de var størst for de eldste kandidatene. Det kan bety at videreutdanning er en yrkesmotiverende faktor som gir størst utslag i yrkesaktiviteten til grupper hvor andre og mer grunnleggende forhold forårsaker en forholdsvis lav yrkesaktivitet.

Foran er det pekt på at mannlige lærerkandidater og andre menn med utdanning på universitets- og høgskolenivå hadde inntektsgivende arbeid omtrent like ofte, mens de kvinnelige lærerkandidatene var yrkesaktive oftere enn andre kvinner med universitets- og høgskoleutdanning. Disse resultater synes å ha gyldighet også innenfor de ulike nivåer for lærerutdanning og annen universitets- og høgskoleutdanning. Både kvinnelige lærerkandidater uten videreutdanning og de med ett-årig videreutdanning, adjunktutdanning eller annen to-årig videreutdanning hadde således en betydelig høyere yrkesfrekvens enn andre kvinner med utdanning på henholdsvis universitets- og høgskolenivå I og universitets- og høgskolenivå II. For menn viser tallene for de ulike utdanningsnivåer ingen tilsvarende forskjell i yrkesfrekvensene til lærerkandidater og andre.

Figur 8. Prosentandelen yrkesaktive blant lærerkandidater og andre kvinner og menn med ulik utdanningsbakgrunn *Percentages of teacher graduates and other females and males with economic activity by education completed*

Menns yrkesfrekvens er i det hele lite påvirket av deres utdanningsbakgrunn. De er som hovedregel engasjert i inntektsgivende arbeid uavhengig av om de har bare grunnutdanning, videregående utdanning eller høyere utdanning. Tallene illustrert i figur 8 viser at 90 prosent av alle menn uten utdanning utover folkeskolen hadde inntektsgivende arbeid i tidsrommet november 1969 - oktober 1970, mens det samme var tilfelle for 97 prosent av dem med utdanning på universitets- og høgskolenivå III. For kvinner er forholdet annerledes. Av kvinner uten utdanning utover folkeskolen hadde således ikke mer enn 36 prosent inntektsgivende arbeid, mens tilsvarende tall var 84 prosent for dem med utdanning på universitets- og høgskolenivå III. Det forhold at sammenhengen mellom videreutdanning og yrkesaktivitet er mer utpreget for kvinner enn for menn, er altså ikke et fenomen begrenset til lærerkandidatenes rekker.

6. BOSTED

6.1. Spredningen av lærerkandidatene på landsdeler og fylker

Nesten halvparten av alle personer under 70 år som hadde allmennlærerutdanning, var bosatt på Østlandet høsten 1970, mens bare 6 prosent bodde på Sørlandet. I forhold til folketallet var Østlandet likevel den landsdel som hadde færrest og Sørlandet den landsdel som hadde flest innbyggere med fullført allmennlærerskole.

Når det blant innbyggerne på Østlandet var forholdsvis færre utdannede allmennlærere enn i andre landsdeler, skyldes det i første rekke et relativt lavt tall på lærerkandidater bosatt i Oslo. Men også Østfold og Buskerud hadde færre lærerkandidater i forhold til tallet på innbyggere i alderen 21-69 år enn andre fylker. Finnmark, Nord-Trøndelag og Vest-Agder var de fylkene som hadde forholdsvis flest innbyggere med allmennlærerutdanning.

Storparten av fylkene hadde flere kvinnelige enn mannlige lærerkandidater. Kvinneoverskuddet var særlig stort i Oslo og Akershus, hvor mer enn to tredjeparter av lærerkandidatene var kvinner. Blant lærerkandidater bosatt i de tre nordnorske fylkene og i Nord-Trøndelag, Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane var det derimot et flertall av menn.

Også alderssammensetningen til lærerkandidatene viste betydelige variasjoner fylkene i mellom. Lærerkandidater bosatt i Oslo hadde således en vesentlig høyere gjennomsnittsalder enn kandidatene i landet ellers, mens Finnmark hadde den desidert yngste befolkning av lærerkandidater. I alt 42

Tabell 24. Lærerkandidatene, etter bostedfylke. Kandidater i alt og pr. 1 000 innbyggere, prosentandel kvinnelige kandidater, og kandidater i ulike aldersgrupper. 1970 *Teacher graduates, by county of residence. Total number of graduates, graduates per 1 000 population, percentages of female graduates and graduates in different age groups*

Landsdel og fylke <i>Region and county</i>	Kandi- dater i alt <i>Number of gradu- ates, total</i>	Kandi- dater pr. 1 000 innbyg- gere 21-69 år <i>Gradu- ates per 1 000 popu- lation 21-69 years</i>	Kvinne- lige kandi- dater i prosent av kandi- dater i alt <i>Percen- tages of female graduates, total</i>	Kandidater i ulike alder i prosent av kandidater i alt <i>Graduates in various age as percentages of total number of graduates</i>				
				21- 29 år <i>years</i>	30- 39 år <i>years</i>	40- 49 år <i>years</i>	50- 59 år <i>years</i>	60- 69 år <i>years</i>
ØSTLANDET	17 026	15	61	34	28	19	8	11
Østfold	1 769	14	56	41	26	17	7	9
Akershus	3 380	18	67	33	32	20	7	8
Oslo	3 553	11	73	33	22	20	11	14
Hedmark	1 780	18	54	31	29	19	9	12
Oppland	1 665	17	54	34	31	16	6	13
Buskerud	1 621	14	56	38	27	17	7	11
Vestfold	1 678	16	54	31	29	20	9	11
Telemark	1 580	17	52	38	25	18	7	12
SØRLANDET	2 312	20	51	32	27	20	9	12
Aust-Agder	862	19	51	30	27	20	10	13
Vest-Agder	1 450	21	52	32	26	21	9	12
VESTLANDET	9 818	18	52	40	26	16	7	11
Rogaland	2 681	18	52	43	24	16	8	9
Hordaland og Bergen	3 740	18	57	37	27	17	8	11
Sogn og Fjordane	1 102	20	47	40	24	13	8	15
Møre og Romsdal .	2 295	19	48	41	26	16	7	10
TRØNDELAG	3 634	18	52	37	28	17	7	11
Sør-Trøndelag ...	2 304	17	55	38	27	17	8	10
Nord-Trøndelag ..	1 330	21	47	35	30	16	7	12
NORD-NORGE	4 700	19	47	45	29	13	6	7
Nordland	2 468	18	46	43	28	14	6	9
Troms	1 332	18	48	45	28	15	6	6
Finmark	900	22	49	54	32	8	3	3
Hele landet <i>The whole country</i> .	37 490	17	55	37	27	17	8	11

prosent av de kvinnelige og 52 prosent av de mannlige lærerkandidatene bosatt i Oslo var 40 år og eldre. Denne aldersgruppen omfattet i Finnmark ikke mer enn 12 prosent av kvinnene og 17 prosent av mennene.

Foruten Finnmark hadde også Troms og Nordland forholdsvis mange unge lærerkandidater, mens det var Agder-fylkene som nest etter Oslo hadde den største andelen av lærerkandidater i de høyere aldersgrupper. Av landsdelen hadde følgelig Nord-Norge den yngste og Sørlandet den eldste bestand av lærerkandidater. Forskjellen i aldersfordelingen til lærerkandidatene i de to landsdeler var betydelig. I Nord-Norge var således 20 prosent og på Sørlandet 37 prosent av de kvinnelige lærerkandidatene 40 år og eldre. For mannlige kandidater var tilsvarende tall henholdsvis 30 og 47 prosent.

6.2. Bosted og videreutdanning

Hva utdanning angår, viser tallene at lærerkandidater bosatt i Akershus, Vest-Agder og Sør-Trøndelag oftere hadde videreutdanning enn kandidater i andre fylker. I de tre fylkene hadde i alt 43 prosent av lærerkandidatene utdanning utover lærerprøven; 23 prosent hadde ett-årig og 20 prosent to-årig eller lengre videreutdanning. Minst videreutdanning hadde lærerkandidatene i Troms, Nordland og Møre og Romsdal. Her hadde 17 prosent ett-årig og 12 prosent to-årig eller lengre videreutdanning, slik at bare 29 prosent av kandidatene hadde utdanning utover lærerprøven.

De fylkesvise forskjeller i utdanningsbakgrunnen til lærerkandidatene kan ha sammenheng med variasjonene i deres sammensetning etter kjønn og alder. En korreksjon for dette gir imidlertid bare små utslag i tallene for de enkelte fylker. Også i forhold til det nivå kjønns- og alderssammensetningen skulle tilsi, hadde således lærerkandidatene i Akershus, Vest-Agder og Sør-Trøndelag et høyt og de i Troms, Nordland og Møre og Romsdal et forholdsvis lavt videreutdanningsnivå.

Tabell 25. Kvinnelige og mannlige lærerkandidater med videreutdanning i prosent av alle kvinnelige og mannlige kandidater bosatt i ulike fylker. 1970 *Female and male teacher graduates with continuing education as percentages of the total number of female and male graduates resident in different counties*

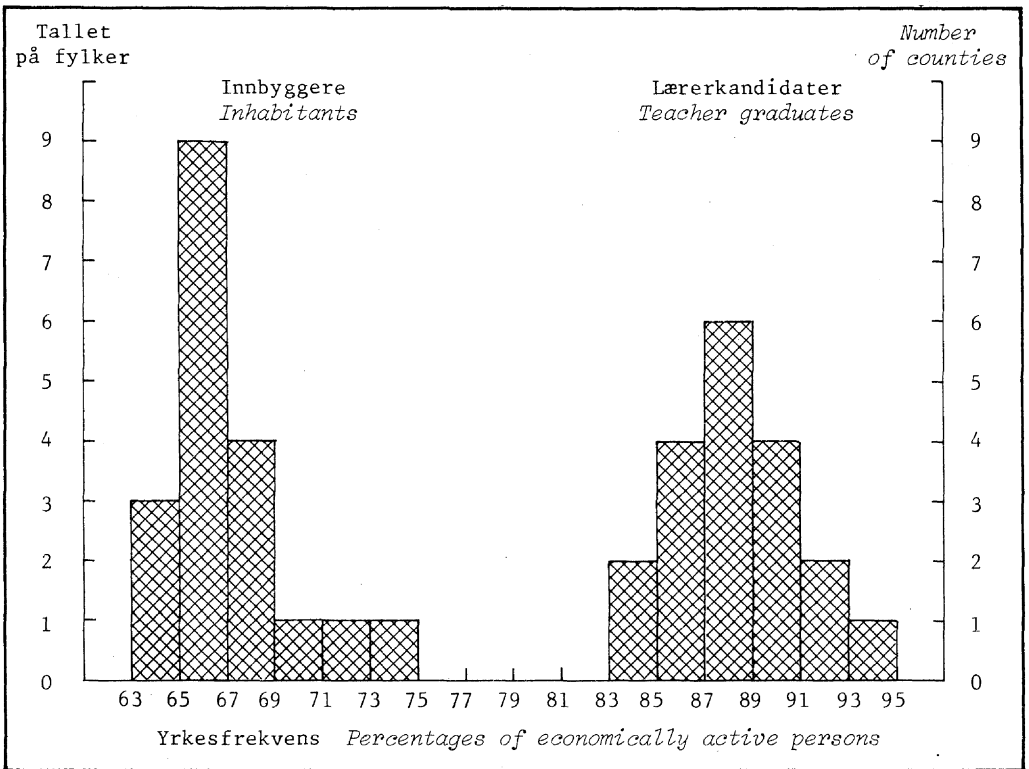
Landsdel og fylke <i>Region and county</i>	Prosentandel med videreutdanning <i>Percentages with continuing education</i>			Avvik mellom faktisk og forventet ¹⁾ prosentandel med videreutdanning <i>Difference between real and estimated percentage of graduates with continuing education</i>		
	Kandi- dater i alt <i>Total</i>	Kvin- ner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	Kandi- dater i alt <i>Total</i>	Kvin- ner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>
ØSTLANDET	37	30	48	+2	+1	+2
Østfold	32	23	44	-3	-5	-1
Akershus	43	37	55	+7	+8	+8
Oslo	37	33	48	+3	+4	+2
Hedmark	35	28	44	-2	-1	+1
Oppland	33	24	45	-3	-4	-1
Buskerud	35	26	48	-	-2	-3
Vestfold	39	30	50	+2	+1	+4
Telemark	36	28	45	-	-	+1
SØRLANDET	41	34	48	+4	+5	+2
Aust-Agder	39	31	46	+2	+2	-
Vest-Agder	43	36	50	+6	+7	+5
VESTLANDET	34	26	42	-1	-2	-1
Rogaland	36	28	46	+1	-	+3
Hordaland og Bergen ...	35	29	42	-	+1	-3
Sogn og Fjordane	32	23	39	-4	-4	-4
Møre og Romsdal	30	21	40	-6	-7	-3
TRØNDELAG	39	30	49	+4	+2	+6
Sør-Trøndelag	42	34	52	+6	+6	+7
Nord-Trøndelag	35	23	45	-2	-5	-
NORD-NORGE	29	21	36	-7	-6	-7
Nordland	29	19	37	-7	-9	-6
Troms	27	20	33	-9	-8	-11
Finnmark	32	27	38	-2	-	-3
Hele landet <i>The whole country</i>	36	29	45	-	-	-

1) Forventet videreutdanningsandel lik prosentandelen med videreutdanning på landsbasis, forutsatt samme aldersfordeling som i fylket. Tallene for kandidater i alt er også korrigert for forskjellene i kjønnsfordeling.
 1) *Estimated percentage of graduates with continuing education equal to the national percentage assuming the same age distribution as in the county. Figures for both sexes are also adjusted for the distribution by sex.*

6.3. Bosted og yrkesaktivitet

Tall fra folketellingen i 1970 viser ingen store variasjoner fra fylke til fylke i yrkesfrekvens for den voksne befolkning. Størst avvik fra landsgjennomsnittet viste Akershus og Oslo, hvor særlig kvinnene var mer yrkesaktive enn i landet ellers. Er også lærerkandidatenes yrkesfrekvens stort sett uavhengig av bostedet?

Figur 9. Fylker etter prosentandelen yrkesaktive blant lærerkandidater og andre innbyggere i alderen 21-69 år *Counties by the percentages of economically active teacher graduates and other inhabitants aged 21-69 years*

For alle fylker viser tallene at yrkesaktiviteten til lærerkandidatene var betydelig større enn den til den voksne befolkning. Det framgår samtidig at størrelsen på yrkesfrekvensene til lærerkandidatene i ulike fylker, på samme måte som de til innbyggere ellers, avvek forholdsvis lite fra den gjennomsnittlige yrkesfrekvens på landsbasis. Avvikene var imidlertid større for lærerkandidatene enn for befolkningen ellers. De fylkesvise variasjoner i yrkesaktiviteten til lærerkandidatene var med andre ord noe større enn de i den voksne befolkning.

Tabell 26. Kvinnelige og mannlige lærerkandidater bosatt i ulike fylker, prosentfordelt etter yrke. 1970 *Female and male teacher graduates resident in different counties, by occupation. Percentages*

Landsdel og fylke <i>Region and county</i>	Kvinner og menn <i>Females and males</i>				Kvinner <i>Females</i>				Menn <i>Males</i>			
	I alt <i>Total</i>	Pe- da- go- gisk yrke <i>Ped- ago- gical occu- pa- tion</i>	Annet yrke <i>Other</i>	Uten yrke <i>No occu- pa- tion</i>	I alt <i>Total</i>	Pe- da- go- gisk yrke <i>Ped- ago- gical occu- pa- tion</i>	Annet yrke <i>Other</i>	Uten yrke <i>No occu- pa- tion</i>	I alt <i>Total</i>	Pe- da- go- gisk yrke <i>Ped- ago- gical occu- pa- tion</i>	Annet yrke <i>Other</i>	Uten yrke <i>No occu- pa- tion</i>
ØSTLANDET ..	100	79	7	14	100	76	5	19	100	84	10	6
Akershus og Oslo	100	74	10	16	100	72	7	21	100	78	17	5
Østlandet ellers ...	100	83	5	12	100	79	3	18	100	87	8	5
Østfold	100	85	4	11	100	82	3	15	100	88	7	5
Akershus ...	100	77	8	15	100	74	5	21	100	82	14	4
Oslo	100	71	12	17	100	70	9	21	100	74	20	6
Hedmark	100	81	6	13	100	77	4	19	100	87	7	6
Oppland	100	83	5	12	100	80	3	17	100	88	6	6
Buskerud ...	100	84	4	12	100	81	2	17	100	88	7	5
Vestfold ...	100	82	6	12	100	79	3	18	100	86	9	5
Telemark ...	100	82	5	13	100	76	4	20	100	87	7	6
SØRLANDET ..	100	78	7	15	100	71	4	25	100	85	10	5
Aust-Agder .	100	78	6	16	100	70	4	26	100	85	8	7
Vest-Agder .	100	78	7	15	100	72	4	24	100	84	11	5
VESTLANDET .	100	83	5	12	100	79	3	18	100	87	7	6
Rogaland ...	100	84	5	11	100	80	3	17	100	89	7	4
Hordaland og Bergen ...	100	81	5	14	100	78	3	19	100	86	8	6
Sogn og fjor- dane	100	81	6	13	100	77	3	20	100	84	8	8
Møre og Roms- dal	100	84	5	11	100	80	2	18	100	88	7	5
TRØNDELAG ..	100	81	6	13	100	78	3	19	100	85	8	7
Sør-Trøndelag	100	80	6	14	100	77	3	20	100	84	8	7
Nord-Trønde- lag	100	84	5	11	100	80	3	17	100	87	6	7
NORD-NORGE .	100	88	4	8	100	87	2	11	100	90	5	5
Nordland ...	100	88	4	8	100	86	3	11	100	90	5	5
Troms	100	88	4	8	100	87	1	12	100	89	7	4
Finmark ...	100	90	4	6	100	88	2	10	100	92	6	2
Hele landet <i>The whole country</i> ..	100	81	6	13	100	78	4	18	100	86	8	6

Finnmark var det fylket som avvok mest fra landsgjennomsnittet for lærerkandidatenes yrkesfrekvens. Både de kvinnelige og de mannlige lærerkandidatene i Finnmark hadde i 1970 oftere inntektsgivende arbeid enn lærerkandidater bosatt i andre deler av landet. Også i Troms og Nordland var yrkesaktiviteten høy. Nord-Norge skiller seg dermed klart ut som en landsdel med høy yrkesaktivitet blant lærerkandidatene. Landsdelen hadde ikke samme plassering i det totale yrkesbildet, tvert om lå yrkesfrekvensen for den nordnorske befolkning under landsgjennomsnittet.

Yrkesfrekvensen for lærerkandidater i alt var lavest for Oslo, noe som har sammenheng med den store overvekt av kvinner blant lærerkandidatene i hovedstaden. Etter en korreksjon for kjønnsfordelingen viser tallene at de to sørlandsfylkene lå lavest og Oslo og Akershus nest lavest på skalaen for yrkesfrekvens. Det var særlig kvinnelige lærerkandidater bosatt på Sørlandet og i Oslo og Akershus som oftere enn andre var uten inntektsgivende arbeid.

De geografiske forskjeller i yrkesfrekvens gjelder i det hele først og fremst kvinnelige kandidater. Yrkesfrekvensen for mannlige lærerkandidater viser bare små variasjoner fra fylke til fylke.

Yrkesaktiviteten til lærerkandidatene var konsentrert om pedagogisk arbeid i omtrent like høy grad i alle fylker og landsdeler. Et unntak er imidlertid Oslo og Akershus, hvor en uvanlig stor del av særlig de mannlige lærerkandidater hadde arbeid innen andre yrkesområder enn de pedagogiske .

Sammenhengen mellom yrkesaktivitet og bosted var klarere for kandidater uten enn for kandidater med utdanning utover lærerprøven. For kvinnelige lærerkandidater bosatt i Nord-Norge og på Sørlandet var forskjellen i yrkesfrekvens 17 prosentpoeng for dem uten 7 prosentpoeng for dem med videreutdanning.

Forskjellen i yrkesaktiviteten til lærerkandidater i ulike deler av landet kan dels skyldes forhold som påvirker kandidatenes etterspørsel etter arbeid, dels forhold som bestemmer tallet på lærerstillinger og andre attraktive stillinger for personer med allmennlærerutdanning i distriktene. Blant de faktorer som påvirker etterspørselen er sammensetningen av befolkningen av lærerkandidater etter kjønn, alder, ekteskapelig status og utdanning. Vi har foran sett at variasjonene i yrkesaktiviteten ikke kan forklares ved de distriktsvise forskjeller i lærerkandidatenes kjønnsfordeling og utdanningsbakgrunn. Og vi kan her tilføye at aldersfaktoren bare i liten

Tabell 27. Lærerkandidater med inntektsgivende arbeid i grupper for kjønn, utdanning og bosted (landsdel) i prosent av kandidater i alt i gruppene. 1970 *Economically active teacher graduates in groups for sex, education and residence as percentages of the total number of graduates in the groups.*

Landsdel <i>Region</i>	Kvinner <i>Females</i>		Menn <i>Males</i>		Grunnskole- elever pr. lærer- kandidat <i>Primary school pupils per teacher graduate</i>		
	Uten videre- utd. <i>Without con- tinuing educat- ion</i>	Med videre- utd. <i>With con- tinuing educat- ion</i>	Uten videre- utd. <i>Without con- tinuing educat- ion</i>	Med videre- utd. <i>With con- tinuing educat- ion</i>			
Sørlandet	75	71	83	95	92	97	13,0
Akershus og Oslo	79	76	84	95	94	96	14,0
Trøndelag	81	79	87	93	91	95	14,1
Vestlandet	82	80	86	94	93	96	14,9
Østlandet utenom Akershus og Oslo	82	81	86	95	92	97	14,8
Nord-Norge	89	88	90	95	95	97	15,2
Hele landet <i>The whole country ...</i>	82	80	86	94	93	96	14,5

utstrekning forklarer de påviste forskjeller i yrkesaktiviteten til lærerkandidater bosatt i ulike landsdeler. Om ekteskkelig status har vi ingen fylkes- eller landsdelstall. Betydningen av denne faktor kjenner vi dermed ikke. Det er imidlertid lite sannsynlig at lærerkandidatenes fordeling etter ekteskkelig status var så forskjellig i fylkene at denne faktor alene kan forklare de geografiske variasjoner i yrkesaktiviteten til lærerkandidatene.

Noe av forklaringen synes dermed å ligge på behovssiden. Selv om det i 1970 på landsbasis fortsatt var for få utdannede allmennlærere til å dekke behovet for lærere i grunnskolen m.v., er det ikke utenkelig at det i visse distrikter var en viss underbeskjeftigelse blant lærerkandidatene. Tallene i tabellen foran synes å støtte en slik antakelse. De viser således at yrkesaktiviteten til lærerkandidatene var forholdsvis lav i landsdeler hvor tallet på grunnskoleelever pr. lærerkandidat også var lavt, det vil si i landsdeler med god lærerdekning. I landsdeler med mindre god lærerdekning hadde lærerkandidatene en høy yrkesfrekvens.

Da denne sammenheng var klarest for kvinnelige lærerkandidater uten videreutdanning, synes det som om en viss underbeskjeftigelse innen denne gruppen gir noe av forklaringen på de geografiske variasjoner i yrkesaktiviteten til lærerkandidatene.

7. OM UTVIKLINGEN FRAM TIL 1980

7.1. Fortsatt vekst i tallet på allmennlærere

Det utdannes fortsatt forholdsvis mange allmennlærere. I femårsperioden 1971-1975 ble det uteksaminert til sammen 10 943 lærerkandidater, mens tallet for de neste fem år er antatt å ville utgjøre 8 830. Tilgangen på nyuteksaminerte allmennlærere vil således bli noe mindre i 1970-årene enn i tiåret før. Det skyldes i første rekke overgangen til tre-årig allmennlærerutdanning, men også et noe redusert studentinntak ved de pedagogiske høyskoler.

Likevel vil veksten i massen av lærerkandidater bli betydelig også i 1970-årene. Således vil avgangen på grunn av alder m.v. fortsatt bare utgjøre ca. en fjerdedel av tallet på nyuteksaminerte. Særlig liten vil avgangen bli i kommende treårsperiode. Både i 1978, 1979 og 1980 vil mindre enn 200 lærerkandidater passere øvre grense for alderspensjonering.

I oktober 1975 var tallet på personer under 70 år med allmennlærerutdanning vokst til 44 752 fra 37 490 i 1970. Dette framgår av en tilleggsundersøkelse etter at datagrunnlaget fra 1790 var ajourført ved hjelp av meldinger til folkeregistreringen om dødsfall, inn- og utvandring og meldinger til utdanningsstatistikken om avsluttet utdanning.

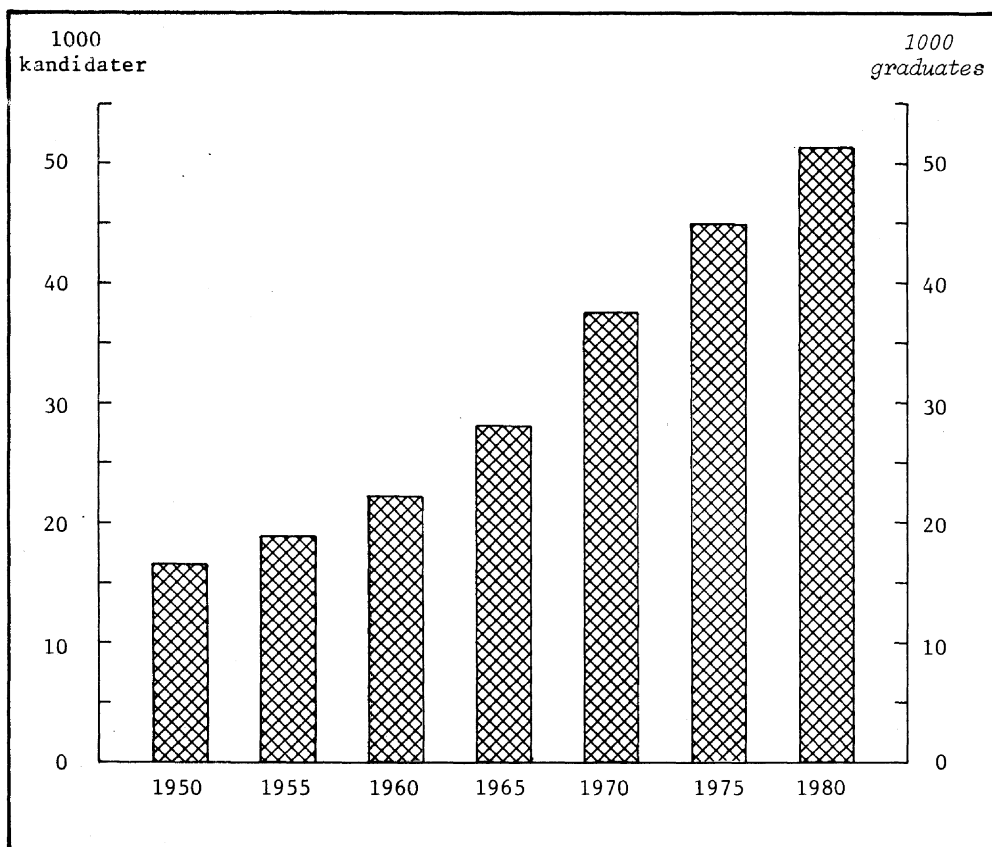
Fram til utgangen av 1980 vil tallet på lærerkandidater øke ytterligere, nemlig til et nivå som med forholdsvis små feilmarginer kan anslås til vel 51 000. Det betyr at tallet på personer her i landet med allmennlærerutdanning vil øke med om lag 13 900 eller 37 prosent fra 1970 til 1980. I de to foregående tiår - fra 1960 til 1970 og fra 1950 til 1960 - gikk tallet på lærerkandidater opp med henholdsvis 15 400 (70 prosent) og 5 500 (33 prosent).

Tabell 28. Bestand, tilgang og avgang på lærerkandidater 1971-1980
Movement of teacher graduate population

	1971-1975			1976-1980		
	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>
Kandidater ved begynnelsen av perioden <i>Graduates at the beginning of the period</i>	37 490	20 794	16 696	44 752	25 217	19 535
Uteksaminerte i perioden <i>Graduated during the period</i>	10 943	6 335	4 608	8 831 ^x	5 210 ^x	3 621 ^x
Avgang p.g.a. alder, død og utvandring <i>Decrease due to age, death and emigration</i>	3 681	1 912	1 769	2 201 ^x	1 173 ^x	1 028 ^x
Kandidater ved slutten av perioden <i>Graduates at the end of the period</i>	44 752	25 217	19 535	51 382 ^x	29 254 ^x	22 128 ^x

Tallet på barn i grunnskolealder som viste en tendens til nedgang i 1960-årene, har i dette tiåret på nytt vært i oppgang. Oppgangen er imidlertid langt svakere enn den for lærere. Den alminnelige lærerdekning har således bedret seg ytterligere i årene etter 1970, noe som disse tall for antall barn pr. lærerkandidat viser:

	<u>7-13 år</u>	<u>7-15 år</u>
1970	11,5	14,8
1975	10,1	12,8
1980	8,8*	11,4*

Figur 9. Tallet på lærerkandidater 1950-1980 *The number of teacher graduates*

7.2. Økende overvekt av kvinner

Vi har foran pekt på at det stadig er blitt forholdsvis flere og flere kvinner med allmennlærerutdanning. Mens det i 1955 var omtrent like mange menn som kvinner blant lærerkandidatene, var det i 1970 nesten 25 prosent flere kvinner enn menn i denne utdanningsgruppen.

Utviklingen i retning av et stadig sterkere innslag av kvinnelige allmennlærere fortsetter. I 1975 var det 5 682 eller 29 prosent flere kvinner enn menn med allmennlærerutdanning. Og våre beregninger viser at kvinneflertallet vil være vokst til 7 126 eller 32 prosent i 1980.

7.3. Gjennomsnittsalderen på vei oppover igjen

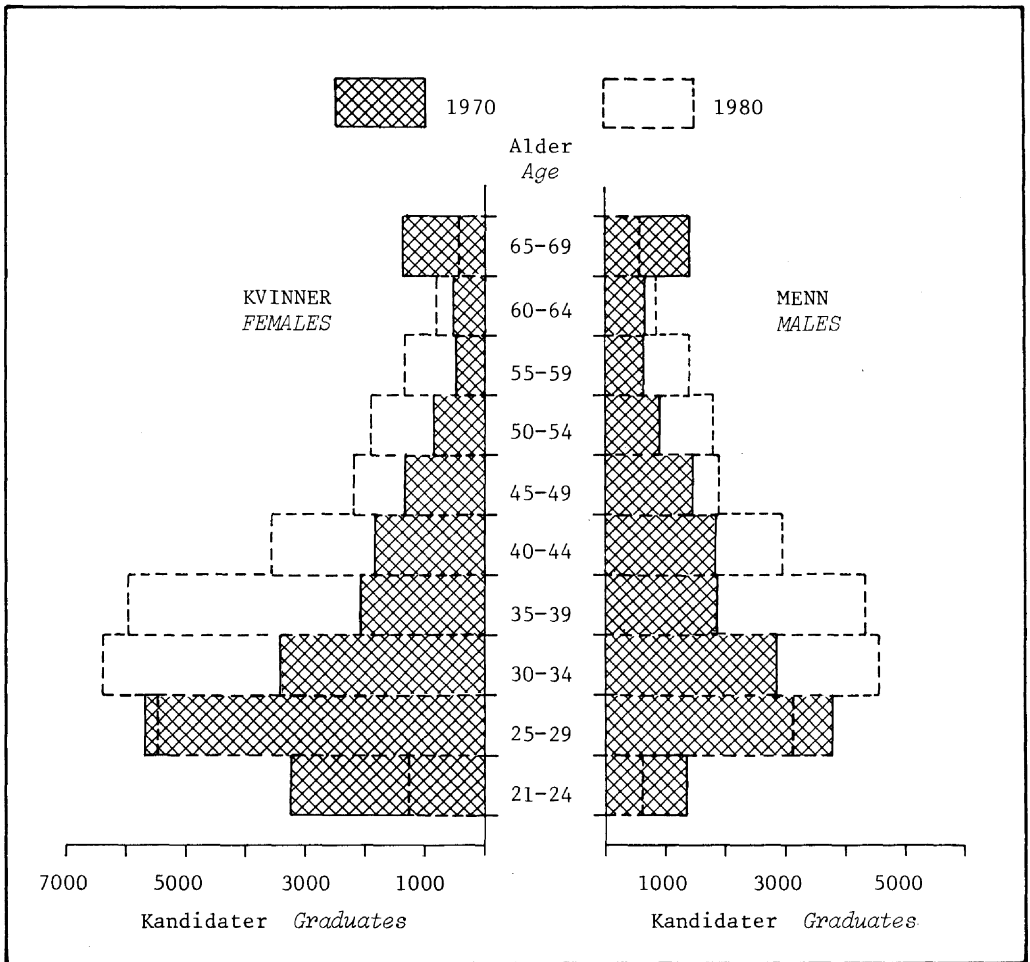
Den stadige foryngelsen av massen av lærerkandidater i 1950- og 1960-årene fortsatte også inn i dette tiåret. Gjennomsnittsalderen til personer under 70 år med allmennlærerutdanning var således falt til i underkant av 37 år i 1975. I alt 68 prosent av lærerkandidatene var da under 40 år, mens bare 15 prosent var 50 år og over.

Tabell 29. Gjennomsnittlig alder til kvinnelige og mannlige lærerkandidater *Average age of female and male teacher graduates*

År <i>Year</i>	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>
1955	45,8	45,4	46,1
1960	43,4	42,4	43,7
1965	39,7	38,6	41,6
1970	37,4	36,0	39,2
1975	36,8	35,7	38,2
1980	38,7 ^x	37,8 ^x	38,8 ^x

Ikke i noe tidligere år vi har tall for, har gjennomsnittsalderen til lærerkandidatene vært så lav som i 1975. Heller ikke i overskuelig framtid er det mulig å øyne noe år som vil kunne oppvise en så ungdommelig lærerbestand. En framskrivning av tallene fram til 1980 viser at lærerbestandens gjennomsnittsalder alt da vil være gått markert opp. Med den aldersstruktur som lærerkandidatene har og den utdanningskapasitet vi må regne med framover, er det lett å forutsi at gjennomsnittsalderen til lærerkandidatene vil fortsette å stige i minst et par tiår framover.

Figur 10. Kvinnelige og mannlige lærerkandidater i ulike alder *Female and male teacher graduates by age*

7.4. Færre ugifte lærerkandidater

Analysen av lærerkandidatenes ekteskapelige status i 1970 viste at det blant kvinnene var langt flere ugifte og langt færre gifte enn ekteskaphyppigheten i befolkningen skulle tilsi. Det til tross for at tall for ulike aldersgrupper viser en ganske betydelig nedgang gjennom de siste 40-50 år i andelen ugifte blant de kvinnelige lærerkandidater.

Tilleggsundersøkelsen for 1975 og beregnede tall for 1980 viser fortsatt forholdsvis nedgang i tallet på ugifte og oppgang i tallet på gifte og før gifte kvinnelige lærerkandidater. Forskjellene i ekteskapelig

Tabell 30. Ugifte lærerkandidater i grupper for alder og kjønn i prosent av kandidater i alt i gruppene *Unmarried teacher graduates in groups for age and sex as percentages of the total number of graduates in the groups*

Kjønn og år <i>Sex and years</i>	I alt <i>Total</i>	Alder <i>Age</i>				
		21- 29 år <i>years</i>	30- 39 år <i>years</i>	40- 49 år <i>years</i>	50- 59 år <i>years</i>	60- 69 år <i>years</i>
<i>Kvinner Females</i>						
1970	25	33	14	16	25	35
1975	19	30	11	12	19	29
1980	15 ^x	28 ^x	10 ^x	9 ^x	14 ^x	24 ^x
<i>Menn Males</i>						
1970	15	34	9	7	6	6
1975	14	33	10	5	7	6
1980	12 ^x	33 ^x	10 ^x	5 ^x	5 ^x	5 ^x

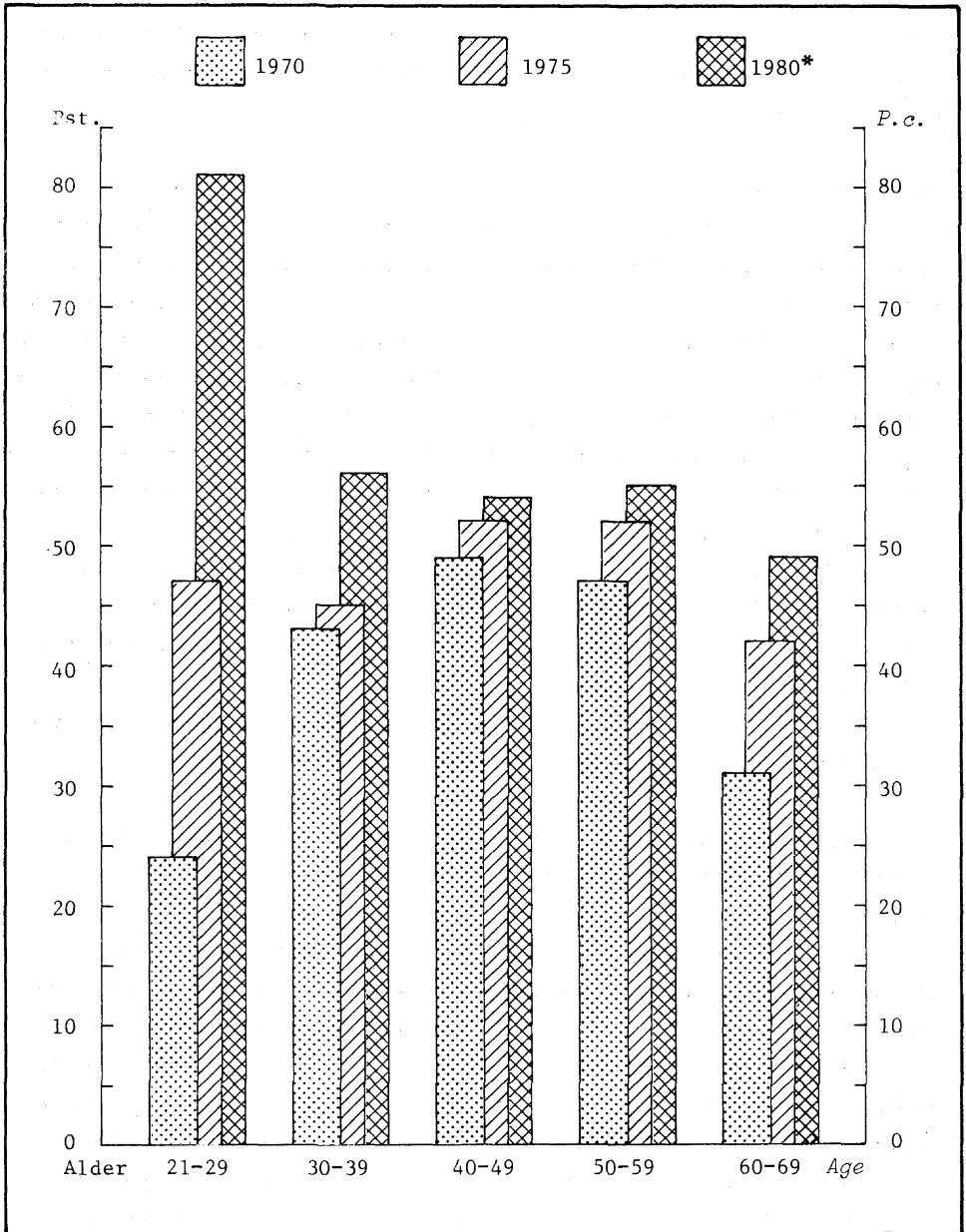
status til kvinnelige og mannlige lærerkandidater og mellom lærerkandidater og andre utjevnes dermed mer og mer.

7.5. Utdanningsbakgrunn

Tallet på lærerkandidater med utdanning utover ordinær 2-årig eller 4-årig allmennlærerskole, som i 1970 omfattet 36 prosent, var i 1975 kommet opp i 47 prosent av alle lærerkandidater. I 1980 er det grunn til å regne med at så mye som 60 prosent av lærerkandidatene vil ha videreutdanning. Dette anslag forutsetter at utdanningshyppighetene for både kvinnelige og mannlige lærerkandidater i ulik alder og med ulik ekteskapelig status, vil endre seg på samme måte i inneværende femårsperiode som fra 1970 til 1975.

Den styrking av utdanningsbakgrunn som disse tall gir uttrykk for, gjelder både kvinnelige og mannlige lærerkandidater og lærerkandidater i ulik alder. Det er imidlertid blant de yngste og de eldste lærerkandidater at videreutdanningen øker mest.

Figur 11. Prosentandelen med videreutdanning blant lærerkandidater i ulike alder *Percentages of teacher graduates with continuing education by age*

Oppgangen i tallet på unge lærerkandidater med videreutdanning har sammenheng med overgangen til 3-årige studier ved de pedagogiske høyskolene; en reform som innebærer at faglig fordypning og spesialisering tilsvarende den lærere tidligere fikk gjennom ett-årig tilleggsutdanning, nå bygges inn i grunnutdanningen for lærere. På sikt vil således alle lærerkandidater komme ut fra høyskolen med gjennomgått videreutdanning etter den

Når tallene også for aldersgruppen 60 - 69 år viser en forholdsvis sterk vekst i videreutdanningen, har det sammenheng med reformene i lærerutdanningen i 1960-årene. Tilgangen til aldersgruppen har således i større grad enn avgangen derfra vært fanget inn av den videreutdanningsbølgen som reformene den gang skapte.

7.6. Mot læreroverskudd?

Utbyggingen av ni-årig grunnskole, nedsatt leseplikt for lærere, stor læreravgang på grunn av alder m.v. gjorde at arbeidsmarkedet var ekstraordinært stramt for allmennlærere i 1960-årene og i begynnelsen av 1970-årene. Muligens med unntak av en viss underbeskjeftigelse i enkelte avgrensede deler av landet, er det således grunn til å regne med at praktisk talt alle lærerkandidater som søkte arbeid i skolen i denne perioden, var sysselsatt med pedagogisk arbeid. Andelene av lærerkandidater i pedagogisk arbeid i 1970 bør derfor kunne oppfattes som yrkesfrekvenser under en tilstand av full sysselsetting.

Med det som utgangspunkt er det interessant å spørre om skoleverket også i fortsettelsen vil kunne sysselsette en like stor del av lærerkandidatene i ulike grupper for alder, kjønn, ekteskapelig status og utdanning som i 1970.

Etter våre anslag for størrelsen på og sammensetningen til massen av lærerkandidater, vil det for 1980 kreve at skoleverket kan sysselsette vel 43 000 allmennlærere eller 42 prosent flere enn i 1970.

Hvorvidt dette kravet til opprettholdelse av den fulle sysselsetting for allmennlærere lar seg oppfylle, er det vanskelig å ha noen sikker formening om. Foruten den usikkerhet som ligger i våre anslag for lærertilgangen, vil etterspørselen etter allmennlærere lett kunne påvirkes av budsjettmessige og andre skolepolitiske beslutninger som i dag ikke kan forutses og som det er vanskelig å forutsi virkningen av. Spørsmålet om nedsetting av leseplikten for lærere er ett slikt usikkerhetsmoment. Reduksjonen av leseplikten fra 30 til 29 timer pr. uke i 1977 skapte for eksempel et behov for 1 200 nye lærerstillinger i grunnskolen. Andre usikkerhetsmomenter er allmennlærernes plass i en utbygd videregående skole og i voksenopplæringen. Også omfanget av lærerutdanningen ved universitetene er en faktor av betydning. Dersom det på disse felter med det første ikke skjer vesentlige ting som medfører økt behov for allmennlærere, er det sannsynlig at en god del lærerkandidater vil få sysselsettingsproblemer i årene framover. Sikring av sysselsettingen ved

Tabell 31. Beregnet tall¹⁾ på lærerkandidater i pedagogisk yrke, annet yrke eller uten yrke, forutsatt full sysselsetting, 1980
Estimated number of teacher graduates in pedagogical, other or no occupation if full employment

Yrke <i>Occupation</i>	Kandidater <i>Graduates</i>			Prosent <i>Percentages</i>		
	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	I alt <i>Total</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>
Pedagogisk yrke <i>Pedagogical occupation</i>	43 290	23 371	19 919	84,3	79,9	90,0
Annet yrke <i>Other occupation</i>	2 689	1 165	1 524	5,2	4,0	6,9
Uten yrke <i>No occupation</i>	5 403	4 718	685	10,5	16,1	3,1
I alt <i>Total</i>	51 382	29 254	22 128	100,0	100,0	100,0

1) Utgangspunktet for beregningene har vært framskrivningen til 1980 av bestanden av lærerkandidater i grupper for kjønn, alder, ekteskapelig status og videreutdanning - til sammen 80 grupper. Tallet på kandidater i hver gruppe er deretter fordelt på pedagogisk yrke, annet yrke og uten yrke i samsvar med registrert yrkesfordeling for grupper i 1970.

1) The estimates are based on the projection of the number of teacher graduates in 1980, grouped by sex, age, marital status and continuing education - a total of 80 groups. The number of graduates of each group is then grouped by pedagogical occupation, other occupation and no occupation, corresponding to registered occupational grouping in 1970.

tiltak innenfor grunnskolen alene er neppe tilstrekkelig, da det vil kreve et tall på lærerstillinger i 1980 som ligger nesten 50 prosent over stillingsrammen fra 1970. Tall for første halvpart av tiåret tyder riktignok på at økningen i stillingstallet så langt har svart så noenlunde til økningen i tallet på allmennlærere. I fortsettelsen må en imidlertid regne med at det blir vanskeligere å opprettholde stigningstakten i lærerinnsetsen i grunnskolen, særlig fordi overgangen til 9-årig skole nå er fullført i hele landet. Dessuten vil tallet på elever i grunnskolen bare øke med 2 prosent fra 1975 til 1980, mens økningen var på 7 prosent fra 1970 til 1975, på 12 prosent fra 1965 til 1970 og på hele 99 prosent fra 1960 til 1965.

Endringen i arbeidsmarkedssituasjonen for allmennlærere mot slutten av 1970-årene, vil etter alt å dømme vare ved også i 1980-årene. Den skjeve aldersstruktur som personer med allmennlærerutdanning har, gjør at tallet på lærerkandidater vil fortsette å stige selv med relativt små kull av nyuteksaminerte kandidater fra de pedagogiske høyskoler. Samtidig vil nedgangen i fødselstallene i 1970-årene gi synkende elevtall og dermed et

redusert behov for lærere i grunnskolen. Dersom vi legger til grunn et årlig tall på uteksaminerte allmennlærere på 1 300 som både departementet og lærerorganisasjonene synes å regne med i årene framover, vil bestanden av allmennlærere øke med om lag 8½ prosent i femårsperioden fram til utgangen av 1985. Samtidig vil elevtallet i grunnskolen gå ned med om lag 10 prosent.

De beregninger og anslag for utviklingen i lærer- og elevtallene etter 1970 som vi har kommentert her, må oppfattes som regneeksempler og ikke som forsøk på oppstilling av seriøse prognoser. Formålet har mer vært å antyde hvordan tall for 1970 fortsatt kan gi grunnlag for å skjønne over den aktuelle utvikling, enn det å utnytte dataene maksimalt. Regneeksempelene bør likevel kunne gi nyttig informasjon om de grove trekk i den aktuelle utvikling innen problemområdet utdanning og sysselsetting av allmennlærere.

SUMMARY IN ENGLISH

The article gives a survey of the continuing education and the occupational activity of all persons under 70 years of age graduated from ordinary teachers' training colleges and who were resident in Norway 1 November 1970. The survey is based on information from the Population and Housing Census 1970. Figures from other sources are also used, especially in an analysis of historical and prospective development in the number of teachers.

The article starts with a survey of the number of persons with education from ordinary teachers' training colleges (teacher graduates) and their distribution by sex, age and marital status. Then we treat the continuing education and the occupational activity of the teacher graduates and their distribution in regions and counties. Finally the article discusses the current development in the number of elementary school teachers and in their employment conditions.

A total of 37 500 Norwegians in 1970 had completed ordinary teachers' training colleges. This was twice the number of teachers twenty years earlier. The growth was especially large in the 1960's with an increase of 70 per cent in the number of teacher graduates. The corresponding figure for the 1950's was 33 per cent. The number of teacher graduates is increasing also during the 1970's, but the increase rate is now reduced. In 1980, the number of teacher graduates is estimated to exceed the 1970 level by 37 per cent.

The increase in the number of elementary school teachers was far from keeping pace with the strong growth in the 1950's in the number of children of school age. Later on, however, the number of teachers has increased also in relation to the number of children, as shown by the following figures for number of children per teacher graduate:

	<u>7-13 years</u>	<u>7-15 years</u>
1950	19.2	24.0
1960	19.5	25.3
1970	11.5	14.8
1980	8.8 ^x	11.4 ^x

Since the teachers' training colleges, less than 100 years ago, admitted women, there has been a relative increase in the number of female teachers. While the teacher graduates in 1955 were about equally distributed between the sexes, 1970 showed a female surplus of almost 25 per cent in this educational group. This trend towards an ever-increasing element of female teachers continues. Our estimates show the female surplus of this group to be 32 per cent in 1980. The age distribution of the teacher graduates in 1970 was also quite different from the one 15 years earlier. While in 1955, a relatively large number of the teacher graduates belonged to the older age groups (an average age of 46 years) the greater part of the group was to be found in the younger age groups in 1970 (the average age was 37 years). This rejuvenation went on up to 1975. Since then, the average age of the teacher graduates will increase again.

In the autumn 1970 36 per cent of the teacher graduates had education exceeding ordinary general teacher training. More than half of them had continuing education of one year's duration, two fifths had continuing teacher training of two years' duration, and one twentieth had continuing education corresponding to higher university degree. The educational background of the teacher graduates will be further improved in the future. Estimates show that 60 per cent of the 1980 teacher graduates will have continuing education. The figures for 1970 show continuing education to be most usual among male teacher graduates. This, 45 per cent of the men and 29 per cent of the women had education exceeding ordinary teacher training, and men had in addition the most comprehensive continuing education. Men had continuing teacher training of two years duration twice as often as women, and continuing education corresponding to a higher university degree occurred four times as often among men than among women. Most of the differences in the continuing education of men and women seem to be related to care for home and children. This, the range of continuing education among married female teacher graduates was half that of the rest of the graduates.

The analysis of the occupational activity of the teacher graduates is mainly based on a rough occupational tripartition, pedagogical occupation, other occupation and without occupation. The percentages for 1970 were 81 in pedagogical work, 6 with other occupation and 13 without occupation. The occupational frequency of the teacher graduates was about 20 percentage-units higher than was usual in the rest of the adult population. Male teacher graduates had a greater occupational activity than female graduates.

86 per cent of the men and 78 per cent of the women had pedagogical work during the 12 months' period before the census date in 1970, and 8 per cent of the men and 4 per cent of the women had other occupation. Almost one fifth of the female graduates and only one twentieth of the male graduates had no income work during the period November 1969 to October 1970. The differences in the occupational activity of men and women among the teacher graduates are less than in the rest of the population.

The survey also shows that female graduates quite often had part-time work. About 33 per cent of the female graduates and 15 per cent of the males with income work, had part-time work in 1970. When women were more loosely associated with the occupational life than men, it must be seen in connection to their mother role. The survey also shows married female graduates, aged between 30 - 39 years, to have a relatively low occupational activity. The occupational activity of unmarried was about equal for both sexes in all groups.

The development of nine-year primary school, reduced number of lessons, big decline in the number of teacher caused by age etc., made an extraordinary stiffening labour market for teachers during the 1960's and at the beginning of the 1970's. The share of teacher graduates in pedagogical work in 1970 therefore, is to be regarded as occupational frequencies in a state of full employment. The article discusses whether the educational system in the future will be able to employ a part of teacher graduates corresponding to that of 1970. Our calculations and estimates of the size and the compositions of the population of teacher graduates, show that the educational system in 1980 should employ 42 per cent teachers for general subjects more than in 1970, if we are to maintain the state of full employment. The author is of the opinion that such an enloperment of the employment frames will be a difficult matter. Therefore he presume a great part of the teacher graduates to face employment problems in the years to come.

The change in the labour market situation of teachers towards the end of the 1970's is likely to continue during the 1980's.

The bias in the age structure of persons with general teacher training keeps the number of teacher graduates increasing, even with relatively few new graduates from the teachers' training colleges. Along with this development, the decrease in the number of births will cause a decline in the number of pupils, and this result in reduced demand for teachers in the primary school.

Utkommet i serien ART

Issued in the series Artikler fra Statistisk Sentralbyrå(ART)

- Nr. 83 Lorents Lorentsen og Tor Skoglund: MSG-3 En modell for analyse av den langsiktige økonomiske utvikling *MSG-3 A Model for Analysis of the Long Term Economic Development* 1976 46 s. kr 7,00
- " 84 Petter Jakob Bjerve: Trends in Norwegian Planning 1945-1975 *Utviklingstendensar i norsk planlegging gjennom 30 år* 1976 42 s. kr 7,00
- " 85 Idar Møglestue og Arild Jeber: Utdanning og yrke til lærerkan- didatene fra 1965 *Education and Occupation of Graduates from Teachers' Training Colleges in 1965* 1976 55 s. kr 8,00
- " 86 Jan M. Hoem, Erling Berge og Britta Holmbeck: Four Papers on the Analytic Graduation of Fertility Curves *Fire artikler om analytisk glatting av fruktbarhetskurver* 1976 57 s. kr 8,00
- " 87 Vidar Ringstad: On the Estimation of Dynamic Relations from Combined Cross Section Time Series Data *Om estimering av dynamiske relasjonar frå tverrsnitts-tidsrekke-data* 1976 19 s. kr 5,00
- " 88 Petter Laake og Hans Kristian Langva: Estimering av syssel- setting i geografiske regioner: Om estimatorenes skjevhet, varians og bruttovarians *Estimation of Employment within Geographical Regions: On the Bias, Variance and the Mean Square Error of the Estimates* 1976 57 s. kr 8,00
- " 89 Ståle Dyrvik: Ekteskap og barnetal - Ei gransking av fer- tilitetsutviklinga i Norge 1920-1970 *Marriage and Number of Children - An Analysis of Fertility Trend in Norway* 1976 48 s. kr 8,00
- " 90 Ståle Dyrvik: Utviklingstendensar i 1975 i Noregs befolkning *Trends in the Norwegian Population* 1975 27 s. kr 7,00
- " 91 Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1976 *Current Tax Data* 1976 51 s. kr 8,00
- " 92 Olav Vannebo: Regionale forskjeller i yrkesdeltakingen 1970 *Regional Differences in Labour Force Participation* 1970 67 s. kr 9,00

Fullstendig oversikt over tidligere nummer av serien Artikler finnes i nr. 90.

Publikasjonen utgis i kommisjon hos
H. Aschehoug & Co., Oslo, og er til salgs hos alle bokhandlere
Pris kr 11,00

Omslag trykt hos Grøndahl & Son Trykkeri A.s, Oslo

ISBN 82-537-0743-6